

ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر روانشناسی محیطی در مطلوبیت مکانی با رویکرد

کاهش جرم (مورد مطالعه: منطقه رجایی شهر کرج)^۱رضا درستان^۲، محبوبه جهاننداری^۳، امیر محمدی^۴، مسعود جباری^۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۱۲

از صفحه ۱۳۳ تا ۱۷۲

پژوهشنامه جغرافیای انسانی

سال نهم، شماره سی و پنجم، پاییز ۱۴۰۰

چکیده

کمبود امنیت، در معرض خطر بودن و ترس از قربانی شدن مواردی هستند که استفاده از قلمرو فضای عمومی و خلق فضای شهری موفق و مطلوب را مورد تهدید قرار می‌دهد. از سویی، رفتار فضایی فرد در محیط جغرافیایی که در آن زندگی می‌کند، متأثر از عناصر تشکیل‌دهنده محیط و ساختار کالبدی پیرامون او است؛ بدین معنی که رفتار و هنجار مطلوب در گرو مکان مطلوب از منظر امنیت و احساس امنیت است. از این رو هدف پژوهش حاضر ارزیابی مؤلفه‌های روان‌شناسانه مطلوبیت مکانی در فضای شهری با رویکرد کاهش جرائم در محدوده مورد مطالعه است. این پژوهش، توصیفی-تحلیلی بر مبنای تحلیل‌های آماری است. تعداد نمونه (۳۸۴) نفر با تعداد پرسش‌های (۳۷) و ضریب پایایی (۰٫۷۶۴) است که از روایی همگرا و واگرا بهره برد. داده‌ها بر اساس نرم‌افزار «اس‌پی‌اس‌اس»^۶ تحلیل و نتایج با رویکرد استنتاجی و اکتشافی ارائه شد. ضریب همبستگی چندگانه بین متغیرهای پژوهش برابر با (۰٫۸۱۱) و بر مبنای برآورد رگرسیونی کاهش جرم برابر با (۰٫۲۲۱)، طراحی محیطی کاهنده جرم + (۰٫۳۵۵) و مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی + (۰٫۸۱۴-) است.

نتایج نشان می‌دهد، در بعد مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی، گویه‌های آلودگی هوا، اغتشاش بصری، دیوارنویسی، چیدمان مبلمان شهری، پاکیزگی محیط، ازدحام و تراکم و فضای سبز و در بعد طراحی پیشگیرانه از جرم، گویه‌های قلمروگرایی، روشنایی و گشت انتظامی، بالاتر از میانه تئوری تحلیل هستند و به‌نوعی عوامل بحرانی محسوب شده که در طراحی فضای شهری باید مدنظر قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: جرم، مطلوبیت مکانی، «سی‌پی‌تی‌ای‌دی»^۷، روانشناسی محیطی، شهر کرج.

۱- این پژوهش برگرفته از رساله دکتری تخصصی معماری نگارنده اول با عنوان «توسعه چهارچوب مفهومی ارتقاء مطلوبیت معماری با تأکید بر رویکرد کاهش جرائم اجتماعی از طریق طراحی و روانشناسی محیطی» در دانشگاه آزاد واحد چالوس است.

۲- دکتری تخصصی معماری، پژوهشگر حوزه معماری و شهرسازی، عضو باشگاه پژوهشگران و نخبگان جوان، مدرس دانشگاه آزاد اسلامی، (نویسنده مسئول)، Reza.dorostan@gmail.com

۳- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه فولادشهر اصفهان، اصفهان، ایران.

۴- کارشناس ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد هیدج، زنجان، ایران.

۵- دکتری تخصصی معماری و مدرس گروه معماری، واحد شهر قدس، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

6- Statistical Package for the Social Science (SPSS)

7-Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)

بیان مسئله

زندگی شهری قرن بیست و یکم؛ پا را از حوزه ساخت و ساز فراتر نهاده و ابعاد اجتماعی و روان‌شناختی را با چشم‌اندازهای بوم‌شناسانه پیوند زده است. در میان همه عوامل کلیدی اثرگذار بر کیفیت زندگی و برتری جوامع، امنیت به‌عنوان خواسته حیاتی برای تداوم مدنیت و کنترل ترس، از اهمیتی دوچندان در تعریف یک متن مطلوب برخوردار است. در این راستا بررسی و شناخت عوامل جرم‌زا و مقابله با آن از جمله مسائلی است که در بحث کشف وقوع جرم و چگونگی پیشگیری از وقوع آن همواره مدنظر بوده است. جرم‌شناسان از دیرباز با شناخت عوامل جرم‌زا و تدابیر و اقدامات لازم در زمینه جرم و بررسی آن سعی در ارائه راهکارهایی برای پیشگیری از این معضلات در جامعه داشته‌اند (رحمت، ۱۳۸۵، ص ۸۵) تا از این رهیافت به مکانی مطلوب از منظر مادی و معنوی دست یابند. چنانکه پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد که رفتارهای صحنه جرم می‌تواند برای پیش‌بینی ویژگی‌های مجرم در جرائم بعدی آن مکان مورد استفاده قرار بگیرد (ایواسکوویس، ۲۰۲۰، ص ۲۲). در این راستاست که پژوهشگران و متخصصان شهری در دهه‌های اخیر به نقش شهرسازی در مطلوبیت مکانی (از منظر امنیت) از طریق اتخاذ تدابیر و سیاست‌ها در خلق محیط‌های مطلوب و ترکیب مناسب کاربری‌های مختلف شهری در پهنه فضاها موجود شهر آگاهی یافته و در این زمینه به نظریه‌هایی از جمله نظریه فضاها قابل دفاع، پیشگیری از وقوع جرم از طریق طراحی محیطی و جرم‌شناسی محیطی دست یافته‌اند (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۷۸) و بر این عقیده‌اند که با به‌کارگیری اصول و پایه‌های نظریه‌های یادشده در شهرسازی می‌توان از وقوع جرم و بزهکاری در محیط شهری پیشگیری کرد و یا میزان آن را کاهش داد و به این ترتیب میزان امنیت شهروندان و نهایتاً مطلوبیت مکان را ارتقاء بخشید؛ بنابراین می‌توان اذعان کرد که مکان، زیربنا و جرم و میزان آن روبنای آن تلقی می‌شود که معماری و شهرسازی و ساختار کالبدی حاکم بر آن می‌تواند از هر دوی این عوامل به یک نظم‌وارگی منتظم دست پیدا کند. با توجه به ضرورت فوق، نوشتار حاضر می‌کوشد مؤلفه‌های

روان‌شناسانه مطلوبیت مکانی و اثرات آن بر کاهش جرائم را در منطقه رجایی شهر کرج مورد واریسی قرار دهد؛ زیرا متأسفانه یکی از مشکلات فعلی نظام قضایی حال حاضر در ایران و شاید در بسیاری از کشورهای جهان، این است که در بیشتر موارد به روش انتزاعی و مجرد به مقابله با نفس جرم پرداخته و این پدیده نامطلوب را جدای از شرایط مکانی حاکم بر آن در نظر می‌گیرند. بی‌شک اگر شرایط مختلف اجتماعی؛ اقتصادی جرم و محیط زندگی مجرم در ارتکاب بزه مورد تعمق قرار گیرد، نتیجه شکلی دیگر به خود خواهد گرفت. چنانچه بتوان امکان ارتکاب جرم و فرصت‌های کجروی از جنبه‌های مختلف مکانی فضایی را از مرتکب آن گرفت و یا این فرصت‌ها را کاهش داد و به حداقل رسانید، جامعه خیلی سریع‌تر راه سلامت را پیموده و نرخ تبهکاری نیز به شکلی مؤثر کم خواهد شد (زنگی‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۱۸۲). اهمیت این موضوع زمانی بیشتر آشکار می‌شود که بدانیم در بسیاری از جوامع، تعداد مطلق و حتی نسبی زندانیان در این حوزه به‌مرور در حال افزایش است. شهر کرج هم از این قاعده مستثنا نبوده و به دلیل ساختار ناهمگون جمعیتی (به دلیل تعدد قومیتی، معروف به ایران کوچک) و کالبدی حاکم بر آن، منصفه بروز رفتارهای ناهنجاری است که هرروزه در آن به وقوع می‌پیوندد. گویا با تبدیل کرج به یک کلان‌شهر و با جمعیتی متراکم، ساختار اجتماعی، اقتصادی و فضایی آن نیز متحول شده و برآیند این تحول، دگرگونی ساختار ارزشی کالبدی و الگوهای رفتاری موجود و شکل‌گیری هنجارهای جدید بوده است که زمینه بروز ناهنجاری و کجروی‌های اجتماعی بیشتر را در این شهر فراهم آورده است. از این‌روست که کرج در مقطع کنونی، از نظر میزان بزهکاری و جرم، رتبه بالایی را در مقایسه با دیگر نقاط شهری کشور داراست (همان، ۱۹۸). این مشکل از یک‌طرف سطح امنیت اجتماعی را کاهش داده، سلامت شهر را مختل و موجب آشفتگی زندگی شهروندان می‌شود و از طرف دیگر نظام قضایی و انتظامی و به‌طور کلی بخش عمومی جامعه را وادار به صرف بودجه و هزینه‌های کلان برای کشف جرم، تعقیب و دستگیری مجرمین، رسیدگی‌های قضایی و مجازات آن‌ها می‌کند؛ بنابراین با شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های روان‌شناسانه

مطلوبیت مکانی و اثرات آن بر کاهش جرائم می‌توان انتظار داشت که تعداد بزهکاری و جرم در سطح شهر کرج به‌طور اعم و منطقه رجایی‌شهر کرج به‌طور اخص به شکل مؤثرتری کاهش یابد. با این وجود هدف نهایی پژوهش حاضر شناخت و بررسی نقش مؤلفه‌های روان‌شناسانه مطلوبیت مکانی و اثرات آن بر کاهش جرائم و رفتار فضایی افراد در محدوده منطقه رجایی‌شهر کرج است و در این بین سعی شده تا به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

الف- پارامترهای مؤثر روان‌شناسانه محیطی و طراحی شهری جهت کاهش جرائم اجتماعی کدام‌اند؟

ب- پارامترهای مؤثر طراحی محیطی (کالبدی) طراحی شهری (از منظر طراحی پیشگیرانه از جرم) برای کاهش جرائم اجتماعی کدام‌اند؟

پیشینه پژوهش

چاره‌جو و حشمتی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تأثیر کیفیت‌های محیط بر امنیت ادراک‌شده ساکنان با تأکید بر مؤلفه‌های نسل اول و دوم سی‌پی‌تی‌ای‌دی» به بررسی امنیت ادراک‌شده محیطی در بافت‌های فرسوده پرداخته است. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و منطق فازی، با ابزار پرسشنامه، بوده است. نتایج این پژوهش مبین حمایت از فعالیت‌ها و نظارت طبیعی از فاکتورهای نسل اول، آستانه ظرفیت و فرهنگ جمعی بر اساس فاکتورهای ارائه‌شده در نسل دوم «سی‌پی‌تی‌ای‌دی» است که نقش مهمی بر ارتقاء احساس امنیت شهروندان دارد.

پاک‌نژاد و لطیفی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «تبیین و ارزیابی تأثیرات مؤلفه‌های محیطی بر شکل‌گیری الگوهای رفتاری در فضاهای شهری (از نظریه تا عمل: مطالعه میدان تجریش)» و با هدف تبیین اشکال بروز و ظهور الگوهای رفتاری در فضاهای شهری، اقدام به راهبری نتایج پژوهش کردند. روش پژوهش مشاهده و تحلیل کیفی با استفاده از تکنیک‌های نقشه‌برداری رفتاری، مصاحبه و تحلیل عکس بوده است. نتایج نشان داد که الگوهای رفتاری مختلف، شامل راه رفتن، ایستادن و نشستن تحت تأثیر سه مؤلفه اصلی عملکردی-

فعالیتی، محیطی-کالبدی و فرهنگی-اجتماعی شکل گرفته است. الگوهای رفتاری به شدت تحت تأثیر کاربری‌ها بوده و آرایه تسهیلات در فضاهای شهری موجب تشویق شهروندان برای بروز الگوهای رفتاری مختلف می‌شود.

حاتمی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «کار بست علم روانشناسی محیطی در معماری و طراحی شهری با تأکید بر اصول و معیارهای طراحی مجتمع‌های مسکونی» با هدف مبنا قرار دادن علم روانشناسی محیط در معماری و طراحی شهری، نسبت به حصول نتایج اقدام کردند. روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده که از روش فراتحلیل و تحلیل محتوا نیز بهره گرفته شد. در پایان، اصول و معیارهای مهم در طراحی مجتمع‌های مسکونی با رویکرد بیان شده به‌عنوان نتایج پژوهش بیان شد.

«پری و فنلی»^۴ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «تحلیل راه‌حل‌های طراحی محیطی جرم‌سستیز مؤثر در سال ۲۰۲۰: مفاهیم و استراتژی‌ها» در مورد پیشگیری از وقوع جرم از طریق طراحی محیطی جرم‌سستیز و پیشگیری از وقوع جرم با راه‌حل‌های سال ۲۰۲۰ و بعدازآن، به‌منظور ارائه راه‌حل‌ها، اثبات کرده‌اند که نقش فرد (نه تأکید بر ساختمان‌ها)، تأثیر قوی در کاهش جرم دارد. موضوع پیشگیری از جرم و طراحی محیطی جرم‌سستیز، فقط قانون و هشدار نیست. آن‌ها معتقدند، مطالب مختلفی را برای انجام بررسی جرم، بازدارندگی، نظارت بر محله، پیشگیری از وقوع جرم و موقعیت‌های اقتصادی و ایجاد فرهنگ پایدار امنیت باید مدنظر قرار گیرد. از وقتی که پیشرفت روبه‌جلو و تغییر بوده، فناوری، جوامع انسانی را تغییر داده است؛ بنابراین باید از محیط اطراف خود آگاه بوده و برنامه‌هایی (بر اساس راهبردهای طراحی محیطی جرم‌سستیز-قلمرگرایی، نظارت طبیعی-سخت کردن آماج-کنترل ورود و خروج) را اجرا کرده که باعث کاهش جرم در جوامع شود. نکته اصلی در اینجا ارائه راه‌حل‌ها و پاسخ‌هایی به خواننده برای شناسایی مشکلات است.

«بوور و همکاران»^۱ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «تأثیر طراحی محیط ساخته‌شده بر احساسات از طریق همبستگی‌های عصبی و شاخص‌های ذهنی اندازه‌گیری شده: یک بررسی سیستماتیک» با هدف تأثیر محیط مصنوع بر احساسات انسان، اقدام به راهبری نتایج کردند. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و تحلیل پرونده‌های ثبت شده بود. با توجه به اینکه به صورت سیستماتیک اطلاعات مناسبی در دسترس نبود، نتایج پژوهش نشان داد این بررسی سیستماتیک، همبستگی احساسات را در فرد اندازه‌گیری کرده و از این طریق می‌توان با استفاده از اقدامات ضبط‌شده یا سیستم عصبی واکنش‌دهنده طبیعی بدن «ان.اس»^۲ و یا سیستم عصبی مرکزی «سی.ان.اس»^۳ را اندازه‌گیری کرد و این فعالیت را به عنوان درک آگاهانه فرد از محیط نشان داد.

«فرودی و همکاران»^۴ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «توضیح دیدگاه‌های هویت مکان، نگرش‌های معماری و مکان» و با هدف توسعه دیدگاه‌های فوق بر اساس نظر مصاحبه‌شوندگان در یک مرکز آموزشی، اقدام به راهبری نتایج کردند. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی بر اساس تحلیل‌های آماری، مشاهدات میدانی و آزمون رگرسیون چند متغیره بود. نتایج نشان داد که رابطه‌ای قوی بین هویت مکان، هویت بصری، کالبد معماری محیط در رضایت‌مندی استفاده‌کنندگان از فضا وجود دارد.

در یک جمع‌بندی از نتایج پیشینه‌های داخلی و خارجی بیان شده، می‌توان این‌گونه برداشت کرد که در حوزه طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم و روانشناسی محیطی، صرفاً تأکید بر یک بُعد برای رسیدن به نتایج بوده است و به صورت موازی که بتوان از هر دو حوزه به یک نتیجه مشترک و بعضاً کاهش جرم نائل شد، پرداخته نشده است. کما اینکه در بررسی‌های انجام شده از آخرین پژوهش‌های داخلی و خارجی با جهت‌گیری پژوهش حاضر، موضوع روانشناسی محیطی، طراحی محیطی کاهنده جرم در مطلوبیت مکانی، به ندرت و

1- Bower & et. al.

2- ANS

3- CNS

4- Foroudi & et. al.

یا اصلاً دیده نشده است. از این رو می‌توان نوآوری پژوهش حاضر را در این موضوع دانست.

مبانی نظری

تعریف و ماهیت امنیت در ایجاد مطلوبیت مکانی در فضای شهری

امنیت در طبقه‌بندی نیازهای اساسی انسان (هرم مازلو) در درجه دوم اهمیت و پس از نیازهای فیزیولوژیک قرار گرفته است (حسینی غیاثوند و ذبیحی، ۱۳۹۵: ۱۳۹). کلمه امنیت از ماده امن گرفته شده و به معنی آرامش خاطر، آرامش نفس و از بین رفتن بیم و هراس است و ریشه لاتین آن، سکیورز، به معنای نداشتن دلهره و دغدغه بوده که حصول این مهم، باعث رشد و شکوفایی فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی می‌شود (درستان و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۲۰۶)؛ بنابراین هم در بعد معنوی و هم در بعد مادی مطلوبیتی بر اساس استفاده کاربر ایجاد خواهد شد. امنیت دارای ابعاد تکوینی (آرامش فکری)، ادراکی (احساس امنیت در محیط امن)، کالبدی (ایمنی فرد) و اجتماعی (مناسبات فردی) است (بهرام‌پور و ملک افضلی، ۱۳۹۷، ص ۴۴). در بعد ادراکی که یکی از مهم‌ترین ابعاد آن بوده، خود دارای دو محور اصلی است. محور عینی، به معنی ایجاد شرایط ایمن برای حفاظت و گسترش ارزش‌های اصولی و حیات ملی، و محور ذهنی، به مفهوم احساس امنیت، تلقی می‌شود. امنیت و احساس امنیت به‌عنوان مهم‌ترین عواملی که به فضای شهری کیفیت می‌بخشند مطرح است و ضرورت حفظ آن یکی از ارکان رضایت‌مندی و توسعه پایدار زندگی شهری بوده که در صورت وجود تعادل بین این مفاهیم در فضای شهری مکان مطلوب تعریف می‌شود (بوستراس و وارینگ، ۲۰۲، ص ۱). درباره واژه احساس می‌توان گفت، احساس از طرفی از مقوله و موضوعات میان‌رشته‌ای و روان‌شناختی و از طرفی دیگر، از اصلی‌ترین مباحث جامعه‌شناختی و جغرافیا به شمار می‌آید. احساس در روانشناسی تا اندازه‌ای حالت عاطفی-ذهنی و زیستی-فیزیولوژیکی است که شخص را با محیط سازگار می‌کند. احساس امنیت از تجربه‌های عینی و اکتسابی افراد از شرایط و اوضاع

پیرامونشان نشئت می‌گیرد؛ بنابراین افراد به اشکال گوناگون، آن را تجربه می‌کنند و نتیجتاً برچسب محیط امن و مطلوب را به فضا و مکان می‌دهند. باید توجه داشت، آنچه مدنظر است احساس امنیت در معنای واقعی آن بوده و لازم است بین این مسئله و ناامنی که جنبه کاملاً شخصی دارد، تفکیک قائل شد (مویدفر، ۱۳۹۸، ص ۱۰). اصولاً، توجه به امنیت شهری و مطلوبیت مکانی که حاصل این مهم است، به‌عنوان بستر اساسی برای ایجاد ارتباطات اجتماعی و ارائه خدمات عمومی و در نتیجه ایجاد شهر سالم، مورد اتفاق نظر تمامی نظریه‌پردازان شهری است و در مقابل، عدم توجه به آن، خشونت، ناامنی و شکاف رفتاری را در جامعه به دنبال دارد (اودوفاو و همکاران، ۲۰۱۸، ص ۲۵). فضای شهری، به مفهوم صحنه‌ای از فعالیت‌های عمومی زندگی شهری، مانند بازارها، خیابان‌ها، پارک‌ها، جداره‌های ابنیه‌ها و حتی خط آسمان، به سبب ماهیت کارکرد و تأثیرات آن‌ها بر مخاطب، نقش مهمی را در انعکاس محیط امن و مطلوب، ایفا می‌کنند. مردم اغلب از فضاهای شهری که احساس در معرض خطر بودن و به‌طور کلی ناامن بودن دارند، دوری می‌کنند. در نتیجه این مکان‌ها متروکه شده و جایی برای سوءاستفاده و فعالیت‌های مجرمانه و به‌نوعی مکانی نامطلوب بر اساس مراتب بیان‌شده، خواهند شد (کلانتری خلیل‌آباد و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۲۰). در قرن حاضر، فضاهای شهری نامطلوب، مشکلات بسیاری را برای تعاملات شهروندان، به‌ویژه اقشار آسیب‌پذیر (زنان، سالمندان، ناتوانان جسمی، کودکان) ایجاد کرده که در رشد آسیب‌های اجتماعی مؤثر بوده‌اند. با گسترش این آسیب‌ها، امنیت و نتیجتاً مطلوبیت مکانی، رنگ‌باخته و نرخ جرائم بالا می‌رود و مردم در واکنش‌های اجتماعی، محتاطانه عمل می‌کنند و با هر اتفاقی ترس و دلهره در آنان دوچندان می‌شود (شکوری اصل، ۱۳۹۵، صص ۷۸-۷۹). شرایط عینی و کالبدی زندگی شهری می‌تواند روابط شهروندان را با شهر محدود سازد. ریشه این محدودسازی، نگرانی و ترس آنان از تعرض، اعمال و رفتارهای مجرمانه است که باعث کناره‌گیری ابتدا اقشار ضعیف جامعه و سپس کل جامعه از فضای شهری است. از مصادیق آن می‌توان به عدم وجود نور کافی در خیابان، خوابیدن بی‌سرپناهان و معتادین در خیابان، آلودگی صوتی

و بصری، ازدحام، عدم وجود نور کافی در شب اشاره داشت. مهم‌ترین نظریه در این ارتباط را «اسکار نیومن» با عنوان فضای قابل دفاع عنوان داشته است. او معتقد بود اصل دیدن و دیده شدن و امکان فرار کمتر، جرم را کاهش می‌دهد. نظریه مهم دیگر، نظریه پنجره شکسته است که ناشی از تفکرات جیمز کیو ویلسون و جورج کلینگ است (نظم‌فر و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۳۳). بدین معنی که چنانچه پنجره شکسته یک بنا تعویض نشود به‌مرورزمان این حس برای بیننده القا خواهد شد که این بنا بدون صاحب بوده و امکان آسیب بیشتر به آن وجود دارد. عوامل موازی دیگری نیز در خصوص حصول امنیت و مطلوبیت مکانی تأثیرگذارند، از جمله: رسانه‌ها، پلیس، تجربه‌های قبلی افراد، نوع طراحی محیطی، وسایل حمل‌ونقل عمومی و شخصی (کاپاسو داسیلوا و داسیلوا، ۲۰۲۰، ص ۳). در این میان موضوع وجود خرده‌فرهنگ‌ها مسئله‌ای است که در اکثر شهرهای بزرگ جهان به‌عنوان یکی از عوامل جدی کاهش امنیت مطرح است. در حقیقت تنوع قومی و فرهنگی ناشی از مهاجرت‌های وسیع جمعیتی چه در مقیاس ملی و چه در مقیاس بین‌الملل موجب بروز ناهمگنی فرهنگی و رفتاری در بسیاری از جوامع شده، همچنان که شهرکرج (به‌عنوان ایران کوچک، به دلیل حضور قومیت‌های مختلف) نیز از این قاعده مستثنا نیست. همین امر در کنار تجربیات نامناسب ارتکاب جرم توسط برخی از گروه‌های قومی، موجب شده که مواجهه با افرادی از فرهنگی متفاوت با بستر اصلی جامعه به‌صورت ناخودآگاه به‌عنوان کانونی از خطر تلقی شده و در نتیجه موجب کاهش احساس امنیت شود (درستان و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۲۱۰). نتیجه‌گیری‌های کلی در این ارتباط، تماماً به یک اصل مهم می‌رسند و آن اصل «نظارت مردم بر مردم» است. آنچه در فحوای کلام تمامی نظریه‌ها در این حوزه قابل استنباط است، این است که فضای شهری از جمله عوامل تأثیرگذار بر احساسات افراد به‌ویژه احساس امنیت و در نتیجه مطلوبیت مکانی در آنان است.

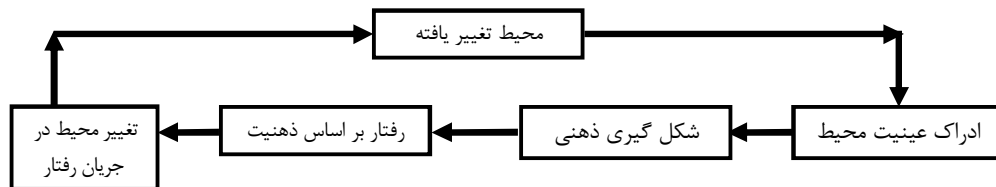
روانشناسی محیطی و جرم

آنچه روانشناسی محیطی را از سایر شاخه‌های روان‌شناسی مجزا می‌سازد، همانا بررسی ارتباط رفتارهای متکی بر انسان و محیط کالبدی است؛ بنابراین امروزه معماران و طراحان شهری، توجه زیادی به شناخت روان‌شناسانه رفتارهای انسان دارند؛ رفتارهایی که با محیط کالبدی ارتباط تنگاتنگی دارد (جنگجو و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۵۶۴). روانشناسی محیطی نیز سعی در ایجاد هم‌سویی بین عوامل محیط و فرهنگ داشته و به مطالعه روان‌شناختی رفتار در محیط کالبدی زندگی روزمره می‌پردازد (پاک‌نژاد و لطیفی، ۱۳۹۷، ص ۵۴). با مروری بر سابقه موضوع در اسناد این حوزه شاید بتوان گفت که «برونزویک»^۱ نخستین کسی بود که اصطلاح روانشناسی محیط را به کار برد. او بر محرک‌هایی که معرف زندگی واقعی افراد است تأکید داشت. «نظریه میدان»^۲ «لوین»^۳ یکی از اولین نظریه‌هایی بود که بر اهمیت محیط فیزیکی بر رفتار تأکید داشت. او بر این باور است که صدای وزوز یک لامپ مهتابی ممکن است بدون اینکه یک کارمند دفتری از آن آگاه باشد، بر رضایتمندی وی از کارش یا میزان کارآمدی وی تأثیرگذار باشد (شمس‌اسفندآباد، ۱۳۹۶، صص ۶-۷)؛ بنابراین رابطه میان فرد و محیط و بالعکس، در این بین مهم جلوه می‌کند. این ارتباط مانند بند نافی است که انسان از محیط و محیط از انسان تغذیه می‌شود. از این رو طراحی روان‌شناسانه محیط از جمله کالبد ابنیه‌ها و مناظر می‌تواند تأثیر معناداری بر حالات روانی و سلامتی فرد داشته باشد. در این میان، گاه فرد خود را با ویژگی‌های محیط هماهنگ کرده و گاه محیط را بر اساس ذهنیاتی که پیش از این از محیط ساخته تغییر می‌دهد (پاکزاد و بزرگ، ۱۳۹۷، ص ۴۵)؛ بنابراین در ارتباط میان انسان و محیط سه عامل اساسی وجود دارد، انسان، محیط و عامل ارتباطی میان آن‌ها.

1- Brunswick

۲- درباره شناخت شخصیت افراد بوده و مبتنی بر روان‌شناسی گشتالت است

3- Lewin

نمودار شماره (۱). فرآیند ارتباط انسان-محیط؛ منبع. پاکزاد و بزرگ، ۱۳۹۷.

از آنجائی که در مسئله محیط، علاوه بر بررسی ابعاد مربوط به ساخت و ساز، محاسبات فنی و به کارگیری مصالح مناسب و مقاوم در امر ساختمان‌سازی و شهرسازی، ابعاد رفتاری و اجتماعی این پدیده نیز مهم می‌نماید. معماران به این موضوع پی برده‌اند که فضای فیزیکی، دقیقاً همانند قوانین، می‌تواند موجب تقویت هنجارها شود. قدرت ساخت و ساز شهری در بیان هنجارها نباید دست‌کم گرفته شود. در این راستا بلا افول نهضت معماری مدرن و وارد کردن انتقاداتی به طراحان این نهضت در کاربرد ناقص مدل انسان؛ رشته‌ای به نام روانشناسی محیط تأسیس شد (جلیلی، ۱۳۸۹، ص ۲). البته مطالعه علمی روابط بین محیط و رفتار را می‌توان از صدسال پیش مورد بررسی قرار داد. به‌عنوان مثال، «گالیور»^۱ در سال (۱۹۰۸) و «تروبریج»^۲ در سال (۱۹۱۳) به بررسی این موضوع پرداخته‌اند. روانشناسان قرن نوزدهم میلادی ادراکات بشر از محرک‌های محیطی مانند نور، صدا، وزن، فشار و غیره را مورد مطالعه قرار دادند. در قرن بیستم تا دهه (۴۰) میلادی، پژوهش‌های نسبتاً کمی پیرامون پیوند محیط و رفتار گزارش شده است. در دهه (۵۰)، کار در این زمینه به‌کندی پیش رفت. پس‌از آن تلقی جدید «لوین»^۳ از محیط، باب جدیدی را در این زمینه گشود. در این راستا از اواسط دهه هشتاد میلادی با شکل‌گیری نظریه جرم‌شناسی محیطی و نظریه‌های دیگر «پنجره‌های شکسته» و تقویت اصول و مبانی نظری پیشگیری وضعی «نظریه انگلیسی در مقایسه با

1- Galliver, 1908

2-Trowbridge

3- Lewin

نظریه پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی»^۱؛ مبانی نظری پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی نیز قوت بیشتری یافت. البته ریشه جرم‌شناسی محیطی و مطالعه در مورد نقاط «جرم‌خیز»^۲ و مکان‌های خطرناک را می‌توان در اواسط قرن نوزدهم مشاهده کرد. در واقع از همین دهه بر مفهوم مکان به‌عنوان یکی از عناصر چهارگانه جرم (مجرم، بزه دیده، مکان و جرم) تأکید شد (رجبی، ۱۳۹۴، ص ۳۲). بر همین اساس پژوهش‌های اجرایی نیز در ایران پیاده‌سازی شد که در تطبیق با مراتب ذکر شده است. چنانکه نتیجه پروژه مطالعاتی انجام شده در تهران با عنوان «تدوین ضوابط محیطی پیشگیری از جرائم در فضاهای شهری» نشان داد که (۳۷) درصد مردها و (۵۱) درصد زن‌ها محیطی (سروصدا، ازدحام، تراکم و در کل عدم توجه به مفاهیم روانشناسی محیطی در طراحی شهری) شهر تهران را عامل اصلی ایجاد احساس ناامنی و جرم در فضاهای شهری می‌دانند (صالحی، ۱۳۸۸، ص ۱۳۳). همچنین نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که ساکنانی که در محدوده‌هایی که رویکرد امنیت از طریق طراحی روان‌شناسانه محیطی در آن‌ها پیاده‌سازی شده است زندگی می‌کنند، نصف دیگران احساس ناامنی می‌کنند و (۲/۵) برابر کمتر از جرائمی مانند سرقت وسایل نقلیه رنج می‌برند. همچنین محدوده‌های توسعه یافته مطابق اصول این رویکرد سبب کاهش (۲۵) درصدی فرصت‌های مجرمانه شده است (مونتاج و آرمیتیج، ۲۰۱۰، ص ۴۹).

در سال‌های بعد از جنگ جهانی دوم و به دلیل نیاز مبرم به توسعه روانشناسی اجتماعی و به‌ویژه قرارگیری جوامع در شرایط تغییر، سبب شد تا روانشناسان در پی به‌کارگیری تئوری‌های روان‌شناختی در زمینه‌های موردنظر باشند (دووران و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۱۸۵). این اقدامات غالباً در شرایط آزمایشگاهی صورت می‌پذیرفت، به همین دلیل صحت نتایج این آزمایش‌ها در جهان مورد تردید بود. در نتیجه روانشناسان محیطی اقدام به انجام مطالعات خود در محیط خارج از آزمایشگاه کردند (حاتمی، ۱۳۹۵، ص ۱۵۷). «آلتمن»^۳

1- Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)

2- Hot Spot

3- Altman

«بل»^۱، «سی‌گرین»^۲، «توماس‌گرین»^۳ در روانشناسی محیطی، در محیطی که به‌عنوان چارچوبی برای رفتار به حساب می‌آید، قابلیت‌ها را امکان‌پذیر می‌دانند که توسط محیط و عوامل قوی رفتار فراهم می‌شوند (بل و همکاران، ۲۰۰۵، ص ۲).

نمودار شماره (۲). ساختار شناسی محیطی از دیدگاه جکل؛ منبع. حاتمی، ۱۳۹۵.

از دیدگاه روانشناسان محیطی، جرم گونه‌ای از رفتار است که از ویژگی‌های محیط فیزیکی تأثیر می‌پذیرد. در این راستا امروزه روان‌شناسی مدرن با پیش‌فرض تأثیر غیرمستقیم محیط کالبدی بر رفتار انسان که در نهایت خود را ملزم به بررسی محیط‌های معماری و شهرسازی می‌ساخت از یکسو و از سوی، توجه طراحان محیطی در جهت برطرف ساختن نیازهای مشتریان و استفاده‌کنندگان فضاهای طراحی شده باعث شد تا آشنایی روانشناسی با حرفه طراحی و برعکس آغاز شود و در نتیجه نطفه دانشی نو و یا پارادایمی جدید به نام روانشناسی محیطی بسته شود (مطلبی، ۱۳۸۰، ص ۵۴).

1- Paul A. Bell
2- Thomas C. Greene
3- Thomas Greene

محرک‌های روانشناسانه محیطی تهدیدکننده مطلوبیت مکانی در فضای شهری

در روانشناسی محیط، بسیاری از عناصر محیطی، مانند سروصدا از عوامل مهم در از بین بردن مطلوبیت مکانی از منظر امنیت به شمار می‌آیند. محرک‌هایی مانند فشار کار، جنگ، فاجعه‌های طبیعی و حتی هرگونه وقوع رفتار ناهنجار که اپیدمی شده (خرید و فروش مواد مخدر)، در فضای شهری از جمله عناوینی هستند که ذهن و سلامت افراد را به مخاطره می‌اندازند که این امر موجب پدید آمدن استرس در فرد می‌گردد. استرس که شامل مؤلفه‌های فیزیولوژیکی، هیجانی و رفتاری است، واکنشی به این محرک‌هاست (بورخارت، ۲۰۱۹، ص ۶). مطالعات نشان می‌دهد که استرس و فشار روانی در بعضی محیط‌ها و موقعیت‌ها، مانند شرایط کاری دشوار، آب‌وهوای نامساعد، دوری از خانواده برای مدت طولانی و نیز مواجهه با خطرات جسمی و روانی، مورد تهدید و یا تهاجم قرار گرفتن، شرایط نامناسب ادراکی در محیط (روشنایی زیاد، تاریکی و امثال آن) افزایش می‌یابد. در این بین یکی از مهم‌ترین عوامل تعدیل‌کننده استرس و فشار روانی، موضوع حمایت اجتماعی از فرد است. حمایت اجتماعی به معنای فراهم آوردن حمایت مادی و معنوی از سوی نزدیکان برای فردی که در معرض شرایط استرس‌زا یا سختی قرار دارد، است (موسویان خراسانی و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۳) که در فضای معماری و شهرسازی در مقوله طراحی پیشگیرانه از جرم با عنوان «نظارت مردم بر مردم» که به نوعی یک حمایت اجتماعی است، مطرح است. «کوهن»^{۱۱} محرک‌های استرس‌زای محیطی را به سه دسته اساسی زیر تقسیم می‌کند:

جدول شماره (۱). مهم‌ترین اشکال استرس در فضای شهری.

محرک‌های استرس‌زا	مهم‌ترین شکل استرس ایجاد شده در فضای شهری
محرک‌های استرس‌زای بزرگ	معمولاً به‌طور ناگهانی رخ داده و تأثیر نیرومندی دارند که موجب پاسخی کمابیش همگانی می‌شوند. به‌طور کلی برای کنار آمدن با آن‌ها کوشش و تلاش زیادی نیاز است. نمونه‌های آن را می‌توان همچون گردباد، آتش‌فشان و رخدادهای غیرطبیعی مانند جنگ و بیماری‌های مسری برشمرد.
محرک‌های استرس‌زای شخصی	وقایعی همچون بیماری، مرگ یک عزیز، از دست دادن کار و مثال‌هایی از این باب هستند. این محرک‌ها در مقایسه با رخدادهای بزرگ، تعداد افراد کمتری را تحت تأثیر قرار می‌دهند. آغاز این رخدادهای شدیدترین تأثیر را بر فرد می‌گذارد. در رخدادهای شخصی تعداد افرادی که می‌توانند فرد را مورد حمایت قرار دهند، بسیار کمتر از تعداد آن‌ها در رخدادهای بزرگ است.
محرک‌های	این محرک‌ها تکراری بوده و در مقایسه با محرک‌های قبلی از قدرت بسیار کمتری برخوردارند؛ اما

محرک‌های استرس‌زا	مهم‌ترین شکل استرس ایجادشده در فضای شهری
استرس‌زای زمینه‌ای	معمولاً مزمن هستند. آن‌ها مشکلاتی پایدار با شدت کم را پدید می‌آورند؛ مانند مشاجرات زن و شوهر یا آلودگی دائمی هوا، شنیدن مکرر سرقت و خشونت که پیوسته زندگی فرد را متأثر می‌سازد؛ مانند سرقت تلفن همراه، اتومبیل، زورگیری و مشکلات دائمی با همسایگان (به دلیل آپارتمان‌نشینی و وجود فرهنگ‌ها و قومیت‌های مختلف با آداب‌ورسوم متفاوت).

منبع. پژوهش حاضر، ۱۴۰۰.

محرک‌های استرس‌زای زمینه‌ای مدنظر این پژوهش هستند. برای کنار آمدن با این محرک‌ها معمولاً حمایت اجتماعی به‌تنهایی کافی نیست و طراحی فضای شهری مطلوب می‌تواند کمک شایانی در این زمینه باشد. مواردی که می‌تواند در فضای شهری تولیدکننده استرس زمینه‌ای باشد و منجر به ناامنی و عدم وجود مطلوبیت مکانی شود، به شرح زیر است:

جدول شماره (۲). مهم‌ترین عوامل استرس‌زای محیطی در فضای شهری.

عنوان	تعریف و پیامد
ازدحام	ازدحام وضعیتی اجتماعی است که پیامد ناکارآمدی سازوکار خلوت است، در نتیجه خلوت به‌اندازه‌ای نمی‌رسد و رابطه اجتماعی از حد موردنظر تجاوز می‌کند (پاکزاد و بزرگ، ۱۳۹۷، صص ۲۵۵-۲۵۷). موضوعی که در این بین برای فرد در ازدحام اکثراً رخ می‌دهد، فقدان یا کم شدن نقشه شناختی محیط است. در واقع نقشه‌های شناختی به تشخیص اینکه فرد کجاست، پیش‌بینی اینکه چه رخ می‌دهد، ارزیابی خوب و بد وقایع و دانش اینکه چه اعمالی باید انجام شود، مرتبط است. تشخیص، موجب درک انسان از محیط می‌شود، پیش‌بینی، نیاز به مبانی شناختی برای تصمیمات بعدی است، ارزیابی، نیاز به تقلیل نگرانی از دل‌سردی نسبت به چیزی است و عمل نیاز به ادراک نتایج منطقی اعمال بعدی است (لنگ، ۱۳۹۷، ص ۱۵۴). روشن است که ازدحام ارتباط مستقیمی با ارتکاب بزه دارد، جایی که فرد در نقشه شناختی دچار سردرگمی شود، استرس، حاکم شده و این موضوع، بستر وقوع جرم برای مجرم و قربانی شدن فرد را مهیا خواهد کرد.
آلودگی بصری و دیداری	مفهوم آلودگی بصری به وجود هر نوع اغتشاش و کیفیت بصری نامطلوب در شکل شهر، اعم از نماها و احجام کالبدی ساختمان‌ها اشاره دارد. از انواع شاخص‌های آلودگی بصری می‌توان به وجود ساختمان‌ها با پنجره شکسته، ظاهر کثیف و مخدوش، میزان ناهماهنگی ریتم در نماها و عناصر فضایی شهری، دیوارنویسی‌های ناهنجار و کیفیت رنگ‌های استفاده‌شده در فضای شهری و آلودگی‌های زیست‌محیطی اشاره کرد. طبق نظریه پنجره شکسته، پنجره‌های شکسته یک ساختمان نشان نبود کنترل فردی و جمعی در آنجاست و نبود کنترل‌های اجتماعی به‌مثابه چراغ سبزی برای مجرماتی است که منتظرند تا فرصت را غنیمت شمرده و در این مکان‌ها مرتکب جرم شوند و این مهم برای افراد بسیار باعث ایجاد تنش و استرس خواهد کرد (صالحی، ۱۳۸۶، ص ۸۴). یافته‌های مطالعات و مشاهده میدانی در خیابان اصلی رجایی‌شهر کرج، گواه این امر است که رابطه معناداری بین آلودگی‌های محیطی یادشده و آلودگی‌های رفتاری وجود دارد. تنوع و تجمع قارچ‌گونه تابلوها بدون نظم و تناسب در سر در مغازه‌ها و در امتداد پیاده‌راه‌ها نیز زمینه را برای تشدید ناراحتی‌های عصبی و استرس زمینه‌ای در شهر فراهم می‌کند.
آلودگی صوتی	صدا یک عامل استرس‌زای محیطی است و در ترکیب با سایر عوامل استرس‌زا می‌تواند باعث تشدید

عنوان	تعریف و پیامد
اختلالات روانی شود و حتی تحت تأثیر شرایط خاص، کارایی افراد را تحت تأثیر قرار دهد. از طرفی برای وقوع هر نوع ناهنجاری، برای اینکه به راحتی از سوی افراد بروز کند، باید در مکانی با آلودگی صوتی باشد تا صدای کمک خواهی قربانی به گوش کسی نرسد و اعمال مجرمین مخفی بماند. با توجه به این مسئله می توان گفت هرچه مناطق دارای آلودگی صوتی بیشتری باشند درصد جرم خیزی منطقه نیز بالا خواهد رفت (مهشید، فروزنده، ۱۳۹۲، ص ۷).	آلودگی های رفتاری و جرم خیزی در زمان شب، در مکان های تاریک و کم نور شکل می گیرد و فرصت مناسبی را برای افراد بزهکار فراهم می آورد تا در پوشش تاریکی به اعمال بزهکارانه خود اقدام کنند، کما اینکه نرخ آمار سرقت ها در شب به مراتب بیشتر از روز است (صالحی، ۱۳۸۶، ص ۸۷). در واقع هدف از روشنایی شهر، تأمین امنیت عمومی، ایمنی و رفاه در گذرگاه ها، خیابان ها، میدان ها و ایستگاه های همگانی است.

منبع. پژوهش حاضر، ۱۴۰۰.

کیفیت کالبدی محیط و سلامت روان در مطلوبیت مکانی

کیفیت محیط های کالبدی شهری به طور فزاینده ای بر سلامت انسان تأثیرگذار است (پورحسن و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۳). سلامتی ابعاد متنوع روانی و جسمانی دارد. سلامت روانی، پایه و اساس سلامت فیزیکی است (ساتچر، ۲۰۱۲، ص ۲). سلامت روانی به رفاه شخص، روابط خانوادگی و توانایی های عملکردی یک فرد کمک می کند. یکی از شاخص های اصلی در موضوع سلامت روان، استرس درک شده است. امروزه این مسئله به رسمیت شناخته شده که کیفیت فیزیکی محیط های ساخته شده به طور فزاینده ای در سلامت روانی و همچنین رفاه زیستی شهروندان، تأثیر دارد (چان و لئو، ۲۰۱۸، ص ۲۱۳). به این معنا که خصوصیات محله ها و محیط های مسکونی، ارتباط عمیقی با شاخص های سلامت روان دارند (دسانتیس و همکاران، ۲۰۱۶، ص ۲۷۷) که مهم ترین آن در کاهش استرس شهروندان، فضای سبز است (کو، ۲۰۱۱، ص ۱۰). در واقع قرارگیری در محیط های طبیعی تا حد زیادی استرس را کاهش می دهد. همچنین عامل دیگر، الگوهای مختلف حمل و نقل در فضای شهری است. دسترسی به مسیرهای پیاده و قابلیت دوچرخه سواری، رابطه و همبستگی بسیار بالایی با سلامت روان شهروندان دارد. یکی از شاخص های مهم دیگر، کیفیت فضاهای عمومی است (کنال، ۲۰۱۵، صص ۲۴۷-۲۵۰). فضاهای عمومی فرصت تعاملات اجتماعی را فراهم می کند. افزایش تعاملات و همچنین

هم‌صحبتی شهروندان اعتماد به نفس آن‌ها را بالا برده و در نهایت باعث می‌شود شهروندان در مواجهه با تغییرات، واکنش‌های فیزیولوژیکی بهتری بروز دهند. واکنش‌های فیزیولوژیکی مناسب باعث کاهش استرس می‌شود، بالأخص استرس زمینه‌ای. از دیگر شاخص‌ها می‌توان به امنیت محیطی اشاره داشت. در واقع پژوهش‌ها نشان داده‌اند که خشونت و سرقت در جوامع شهری و محله‌های مسکونی، سلامت روان را تهدید می‌کند و تأثیرات عمیقی بر عملکرد و رفتار روان‌شناختی دارد (آزاده و همکاران، ۱۳۹۹، صص ۱۰-۱۰۰). از دیگر موارد نیز می‌توان به چیدمان مبلمان شهری، تراکم و ازدحام اشاره کرد. در ادامه به مهم‌ترین پژوهش‌هایی که در حوزه کیفیت کالبدی محیط و سلامت روان تاکنون انجام شده به شرح جدول شماره (۳) می‌توان اشاره داشت.

جدول شماره (۳). شاخص‌های کیفیت محیط و سلامت روان.

عنوان پژوهش	شاخص‌های مورد نظر نظریه پردازان	نظریه پرداز / سال
ویژگی‌های ایده‌آل یک محله با کیفیت	فروشگاه‌های با کیفیت بالا، رستوران‌های با کیفیت بالا، تسلط انسان بر اتومبیل، تنوع خدمات، تعاملات اجتماعی، مسئولیت‌پذیری ساکنان، تنوع فرهنگی و قومی، بروز فعالیت‌های محلی و احترام به کودکان	براور و تیلور ^۱ ، ۱۹۹۷
شاخص‌های کیفیت محیط درک شده در محله‌های شهری با مطالعه موردی شهر رم	کیفیت فضای سبز، امکانات رفاهی، دسترسی به خدمات شهری، خدمات حمل‌ونقل عمومی، ایمنی و امنیت محیط و زیبایی محیط	بانایوتو و همکاران ^۲ ، ۲۰۰۳
کیفیت زندگی و توسعه پایدار شهری	کیفیت واحدهای مسکونی، عدم وابستگی به اتومبیل، حس امنیت، کیفیت فضای عمومی، زیبایی ساختمان‌ها و فضاهای سبز	کوالتولسکی و همکاران ^۳ ، ۲۰۰۶
تأثیر ویژگی‌های بیرونی محیط مسکونی ساخته شده بر سلامت روانی بزرگسالان	انواع دیوارها، درها و پنجره‌ها، فضاهای سبز، تراکم ساختمانی، اوچودو و همکاران ^۴ ، سیستم تخلیه زباله و وضعیت روشنایی خیابان	۲۰۱۴
کیفیت محله و الحاقات: اعتبارسنجی ابزارهای	فضاهای عمومی، کیفیت معابر، عناصر طبیعی، زیبایی محیط، پوشش گیاهی و درختان، تنوع مسکن، پارکینگ، ایمنی و امنیت	پورتینگا و همکاران ^۵ ، ۲۰۱۷

1-Brower & Taylor

2- Bonaiuto & et al.

3- Kowaltowski & et al.

4- Ochodo & et al.

5- Poortinga & et al.

عنوان پژوهش	شاخص‌های مورد نظر نظریه پردازان	نظریه پرداز / سال
ارزیابی کیفیت محیط سکونت	محیط	
کیفیت فیزیکی مسکن و محله: سلامت روانی کودکان	مصالح ساخت و ساز، نظم، پاکیزگی، بهداشت محیط، خصوصی بودن، سلسله مراتب، شبکه معابر، پیوستگی فضایی، تنوع، فعالیت، رولینگز و همکاران ^۱ ، تراکم ساختمانی، تراکم جمعیت، قابلیت پیاده‌روی، اتصال با طبیعت و امکانات رفاهی	۲۰۱۷
ارزیابی رابطه بین انواع مسکن و رضایتمندی از محیط سکونت در شهر تبریز	دسترسی به محیط کار، دسترسی به مراکز خرید، دسترسی به مراکز آموزشی، دسترسی به حمل و نقل عمومی، دسترسی به خدمات بهداشتی و کیفیت شبکه معابر	عظیمی و اسماعیل‌زاده ^۲ ، ۲۰۱۷
مسکن، استرس و سلامت روانی در بین مهاجران شهرهای چین	نوع مسکن، هزینه‌های مسکن، تعداد اتاق در واحد مسکونی، امکانات داخلی واحد مسکونی، سرانه مسکن، آلودگی صوتی، امنیت محله، سرانه خدمات دسترسی به فروشگاه‌های تجاری، دسترسی به خدمات بهداشتی، دسترسی به مدارس، امکانات رفاهی، کیفیت شبکه معابر، روشنایی خیابان‌ها و سیستم جمع‌آوری زباله	لی و لیو ^۳ ، ۲۰۱۸

منبع. آزاده و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۱۰۱.

پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی

پژوهش‌های بسیاری، توسعه‌های شهری و جرم و نبود امنیت را به یکدیگر مرتبط دانسته‌اند و نشان داده‌اند کیفیت‌های کالبدی طراحی شهری، پتانسیل لازم برای اثرگذاری بر میزان جرم‌خیزی محیط را دارند (چاره‌جو و حشمتی، ۱۳۹۸، ص ۸۶). از این رو، طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم در فضا و محیط شهری امری بسیار حائز اهمیت است. واژه پیشگیری به معنی «پیش‌دستی کردن، پیشی گرفتن و به جلوی چیزی شتافتن»، همچنین «آگاه کردن، خبر چیزی را دادن و هشدار دادن» است؛ اما در جرم‌شناسی پیشگیرانه، پیشگیری یعنی کاربرد فنون مختلف به منظور جلوگیری از وقوع بزهکاری، به جلوی جرم رفتن و پیشی گرفتن از بزهکاری است (درستان و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۱۳). پیشگیری از جرم به دنبال این پرسش است که چه کاری می‌توان انجام داد که

1- Rollings & et al.

2- Azimi & Esmaeilzadeh.

3- Li & liu

افراد غیر بزهکار هرگز و یا حداقل، مرتکب جرم نشوند؟ و همچنین بر مکان‌ها و موقعیت‌هایی توجه دارد که هنوز به دلیل فعالیت‌های مجرمانه، دچار مشکل نشده‌اند. برای مثال، در اوایل دهه هشتاد میلادی، شهرک معدنی جدیدی بنام «تامبلر ریج» در شمال شرق بریتیش کلمبیا ساخته شد. طراحان این شهرک، مسیر تردد مناسب برای عابران پیاده در تمام نقاط شهر و دید آسان بر تمام مناطق جرم‌خیز احتمالی و تدابیر دیگری، پیش‌بینی کردند که نتیجه، یک شهرک با نرخ وقوع جرم حداقل بوده است (محمدنسل، ۱۳۹۳، صص ۲۷-۳۳). طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم به صورت رسمی از اوایل دهه شصت میلادی با علامت اختصاری طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم مطرح شد که هدف آن پیشگیری از وقوع جرم از طریق طراحی محیط و معماری بوده است. این مفهوم مستلزم درک ارتباط بین طراحی کالبد و فعالیت‌های بزهکارانه و پس از آن است، طراحی‌ای که با هدف کاهش جرم صورت گیرد (چاره‌جو و حشمتی، ۱۳۹۸، ص ۹۱). مفاهیم اصلی مطرح‌شده در طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم در شش دسته اصلی قابل بحث است: الف) قلمرو؛ ب) نظارت؛ ج) سخت شدن یا امنیت فیزیکی هدف؛ د) کنترل دسترسی؛ ه) پشتیبانی از فعالیت‌ها؛ و) نگهداری (پری و فنلی، ۲۰۲۰، ص ۱۰). نظریه‌های ارائه شده در حوزه طراحی پیشگیرانه از جرم، در دو نسل قابل بررسی است که در جدول شماره (۴) ارائه شده است.

جدول شماره (۴). نظریه‌های محققان حوزه طراحی پیشگیرانه از جرم.

نظریه محققان حوزه طراحی پیشگیرانه از جرم، نسل اول		نظریه محققان حوزه طراحی پیشگیرانه از جرم، نسل دوم	
عنوان نظریه، نظریه پرداز	راهکار	عنوان نظریه، نظریه پرداز	راهکار
استفاده از تسهیلات رفاهی؛ جامعه‌شناس آمریکایی، الیزابت وود	استخدام سرایدار در مجتمع‌های مسکونی، ایجاد امکانات ضد تخریب شدن، حضور مدیران در بین شهروندان برای شناسایی بهتر موارد	معماری عامل تعیین کننده رفتار؛ کلمن	طراحی ضعیف‌تر، مشکلات اجتماعی بیشتر، تأثیر منفی ساختمان‌های بلندمرتبه بر رفتار، خصوصی‌سازی فضایی در شهرک‌ها
استفاده از الگوی قدیمی طراحی خیابان‌ها؛ جین	اشراف دید بر خیابان، تردد زیاد با استفاده از تسهیلات (پارک، مغازه)، محله ترکیبی از افراد پیر و جوان و	بهبود منظر؛ گراندند	تفاوت اجتماعی بر طراحی پیشگیرانه از جرم تأثیر دارد، طراحی پیشگیرانه از جرم ارتباط

نظریه محققان حوزه طراحی پیشگیرانه از جرم،		نظریه محققان حوزه طراحی پیشگیرانه از جرم،	
نسل دوم	نسل اول	نسل اول	نسل دوم
نزدیکی با ترس از جرم دارد، پیشرفت طراحی بر اساس شکل‌های سنتی، توجه ویژه به نما و سیمای ساختمان	خانه است	جکوبز	
توجه به تأثیرات غیرعینی طراحی در معماری و نقش آن بر مخاطب. محیط ساکت دارای پتانسیل جرم بیشتری است. پیشروی خانه‌ها در پیاده‌روها و به تبع فضای خالی ایجاد شده، همان فضای ساکت است که وقوع جرم را از طریق طراحی ایجاد می‌کند.	ترکیب فضا؛ هیلیر	چهار مؤلفه فضای قابل دفاع، قلمرو، نظارت، تصویر ساختمان، مجاورت تسهیلات مسکونی و تسهیلات دیگر	فضای قابل دفاع؛ اسکار نیومن
ارائه استانداردهایی که به نوعی پیرو نسل اول بوده، مسئولیت‌پذیری ساکنینی محله، ایجاد تسهیلات برای جوانان، کوچک کردن محله‌ها و نتیجتاً ارتباط نزدیک محلی، اقتصادی و اجتماعی افراد.	کوچک‌سازی محله‌ها؛ کلوند	بررسی رفتار مجرمین زندگی مخفی آن‌ها، بررسی کالبد محله در وقوع جرم، تبیین جرم عاطفی؛ عجولانه و جرم فرصت مدار	توزیع جرم؛ پاتریشیا و برانتینگهام
		استفاده از متریاال سخت در محیط، حذف عناصر آسیب‌دیده در منظر شهری، مراقبت و نظارت رسمی، حک کد رسمی در اموال برای جلوگیری از فروش اموال مسروقه	مدیریت افراد و محیط، کلارک

منبع. نگارنده، ۱۴۰۰.

سه اصل قابل‌درک از جدول بالا بر اساس دیدگاه دو نسل یادشده را می‌توان نظارت طبیعی، کنترل دسترسی و قلمرو دانست. نظارت طبیعی، یکی از اصلی‌ترین مفاهیم حوزه طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم است که به آن توجه کمی شده است. از منظری دیگر و هم‌راستا با این رویکرد، مراتبی را که بزهکاران در اولویت برای انجام نیت خود دارند در جدول شماره (۴) نیز آورده شده است.

جدول شماره (۵). مواردی که پژوهشگران در هنگام انجام بزه به آن توجه دارند.

عوامل کلیدی	نظریه پرداز
تعداد امکانات تجاری در مجاورت مردم و بالعکس؛ نوع دسترسی‌ها و حمل و نقل	رامنز، هاردینز و پاولز ^۱ ، ۲۰۱۷
نحوه اتصال خیابان‌ها به هم و دید محله	پیترز و واندر بکن ^۲ ، ۲۰۱۷
قابل فهم بودن کالبد شهری، دید، پناه و دسترسی	چانگ ^۳ ، ۲۰۱۱
ارزش متوسط محله و مسکن	مالکوزسکی و پوتچ ^۴ ، ۲۰۰۵

منبع. پژوهش حاضر، ۱۴۰۰.

با توجه به آنچه در مبانی نظری این پژوهش بررسی و بیان شد که نهایتاً به ارزیابی محرک‌های استرس محیطی با رویکرد طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم ختم شد، معیار و مؤلفه‌های استخراج شده برای نیل به اهداف پژوهش مطابق جدول شماره (۶) ارائه می‌شود و نهایتاً در نمودار شماره (۱) مدل مفهومی پژوهش ارائه شده است.

جدول شماره (۶). معیار، مؤلفه و شاخص‌های مستخرج از مبانی نظری.

معیار	مؤلفه	شاخص	منابع بکار رفته برای تشخیص شاخص‌ها
مطلوبیت مکانی (از منظر روانشناسی محیطی)	محیطی	آلودگی صوتی	هیوسین، ۲۰۱۹؛ پورمحمدی و همکاران، ۱۳۹۳؛ رحمت، ۱۳۸۵؛ ملک میرزائی و همکاران، ۱۳۹۷؛ ایواسکویس، ۲۰۲۰؛ کلانتری و همکاران، ۱۳۹۰؛ ذبیحی و همکاران، ۱۳۹۲؛ جنگجو و همکاران، ۱۳۹۸؛ پاک‌نژاد و لطیفی، ۱۳۹۷؛ حاتمی، ۱۳۹۵؛ عرفانی، ۲۰۲۰؛ فرودی و همکاران، ۲۰۱۹؛ حسینی غیاثوند و ذبیحی، ۱۳۹۵؛ درستان و همکاران، ۱۴۰۰؛ بهرام‌پور و ملک افزلی، ۱۳۹۷؛ بوستراس و وارینگ، ۲۰۲۰؛ کاپاسو داسیلوا و داسیلوا، ۲۰۲۰؛ جنگجو و همکاران، ۱۳۹۸؛ شمس‌اسفندآباد، ۱۳۹۶؛ پاکزاد و بزرگ، ۱۳۹۷؛ دووران و همکاران، ۲۰۱۹؛ اسمیت، ۲۰۰۰؛ ص ۲۶۱ و چی، فلنز و سانک، ۲۰۲۰؛ چان و لیو، ۲۰۱۸؛ آزاده و همکاران، ۱۳۹۹.
		تراکم و ازدحام	مبلمان شهری
طراحی محیطی	کالبدی	قلمروگرایی	حشمتی و چاره‌جو، ۱۳۹۸؛ درستان و همکاران،

1- Rummens, Hardyns & Pauwels, ۲۰۱۷

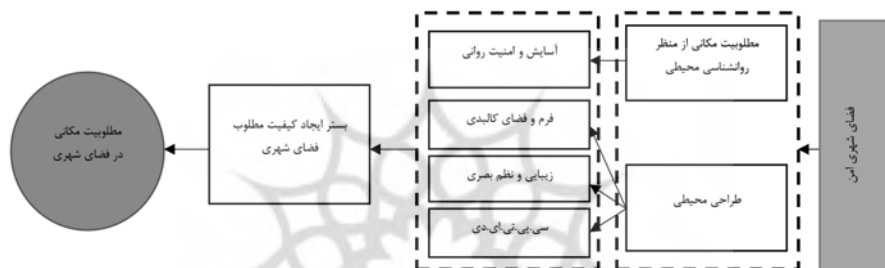
2- Peeters & Vander Beken

3- Chang

4- Malczewski & Poetz

معیار	مؤلفه	شاخص	منابع بکار رفته برای تشخیص شاخص‌ها
پیشگیرانه از جرم	مراقبت و نظارت طبیعی	کنترل دسترسی ورود تصویر و نگهداری از فضا	۱۳۹۹؛ محمدنسل، ۱۳۹۳؛ کونز و لاد، ۲۰۱۵؛ درستان و همکاران، ۱۴۰۰؛ عرفانی، ۲۰۲۰؛ کلانتری و همکاران، ۱۳۹۰؛ ذبیحی و همکاران، ۱۳۹۲؛ ملک میرزائی و همکاران، ۱۳۹۷؛ پری و فنلی، ۲۰۲۰؛ بوستراس و وارینگ، ۲۰۲۰؛ کاپاسو داسیلوا و داسیلوا، ۲۰۲۰؛ جنگجو و همکاران، ۱۳۹۸؛ رحمت، ۱۳۸۵.
			سخت کردن آماج
			جرم
			فعالیت‌های حمایتی و
			پشتیبانی

منبع. پژوهش حاضر، ۱۴۰۰.

نمودار شماره (۳). نمودار مدل مفهومی پژوهش؛ منبع. پژوهش حاضر، ۱۴۰۰.

روش پژوهش

این پژوهش از روش توصیفی-تحلیلی بر مبنای تحلیل‌های آماری بهره می‌برد. بخش نخست این پژوهش به مباحث نظری و شناخت ادبیات موضوع اختصاص دارد که با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مقالات مرتبط تدوین شده است. بخش دوم به موردپژوهی اختصاص دارد و از راهبرد کمی در بستر پیمایشی استفاده شده است. «توصیف پیمایشی اجتماعی» از جمله راهبردهای توصیف منظر است که نوعی راهبرد عینیت‌گرا و استقرایی است و ابزار اصلی آن، پرسشنامه‌های باز و بسته و مصاحبه‌های نیمه سازمان یافته است (اسدپور، ۱۳۹۲، ص ۲۳)؛ بنابراین در این پژوهش مجموعه پرسش‌های بسته برای بررسی پاسخ ادراک شهروندان بر اساس مباحث نظری این پژوهش تنظیم و توزیع شده است. داده‌های حاصل از این بخش توسط نرم‌افزار «اس‌پی‌اس‌اس»

مورد تحلیل آماری قرار گرفت. در انتها، نتایج با رویکرد استنتاجی و اکتشافی ارائه شد. برای تأیید روایی پرسشنامه از دو نوع روایی همگرا و واگرا استفاده شده است. برای روایی همگرا باید میانگین واریانس‌های خروجی بیشتر از (۰٫۵) باشد. در روایی واگرا نیز لازم است برای هر کدام، سازه‌های انعکاسی، جذر میانگین واریانس‌ها بیشتر از همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها باشد. جامعه آماری این پژوهش به صورت اتفاقی و در محدوده منطقه مورد مطالعه، یعنی خیابان اصلی رجایی‌شهر شهر کرج گزینش شد. ضریب پایایی پرسشنامه (آلفای کرونباخ) برای سنجش میزان اعتبار پرسش‌ها (۰/۷۶۴) به دست آمد که شامل (۳۷) پرسش و جامعه آماری (۳۸۴) نفر بر اساس جمعیت (۸۷۰۰۰) نفر محدوده مورد مطالعه (فرمول کوکران) است. بررسی میزان همبستگی پرسش‌ها نیز به وسیله محاسبه ضریب همبستگی پیرسون صورت گرفته است که در آزمون‌های آماری غیر پارامتری کاربرد فراوانی دارد (سیگل، ۱۳۸۳، ص ۲۵۳). برای سطح معناداری ضریب همبستگی، اگر ضریب برابر یک باشد، همبستگی کاملاً مثبتی میان دو متغیر مورد بررسی وجود دارد و اگر برابر با منفی یک باشد، این همبستگی کاملاً منفی است.

قلمرو مورد مطالعه

کرج، مرکز استان البرز و پنجمین کلان‌شهر بزرگ ایران است که با طول جغرافیایی (۵۱) درجه و (۰) دقیقه و (۳۰) ثانیه شرقی و عرض جغرافیایی (۳۵) درجه و (۴۸) دقیقه و (۴۵) ثانیه شمالی، با ارتفاع (۱۲۹۷) متر از سطح دریا، در فاصله (۴۸) کیلومتری شمال غربی تهران واقع شده است. این شهر با مساحتی معادل (۴/۱۷۵) کیلومتر مربع و حریمی به وسعت (۹/۱۷۸) کیلومتر مربع در دامنه رشته‌کوه البرز مرکزی قرار دارد (تبرک، ۱۳۹۴، ص ۱۴۵). جمعیت آن حدوداً (۱۵۹۲۴۹۲) سرشماری شده است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان البرز، ۱۳۹۵). این شهر به‌عنوان پرجمعیت‌ترین شهر استان البرز، سریع‌ترین آهنگ رشد را در استان داشته و حتی باعث به وجود آمدن کانون‌های جمعیتی متعددی در حوزه استحفاظی خود، مانند

کمال شهر، ماهدشت، محمدشهر و مشکین دشت و سکونتگاه‌های دیگر شده است (رزاقی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۸۱). گوهردشت یا رجایی‌شهر محله‌ای در شمال شهر کرج است. یکی از جاذبه‌های اجتماعی و مهم منطقه رجایی‌شهر کرج، خیابان اصلی آن (محدوده مورد پژوهش) است که به دلیل پیاده‌مدار بودن (با طول ۱۸۰۰ متر) و فروشگاه‌های تجاری سرتاسری، میزبان اقشار مختلف مردم برای تفریح، خرید و تعاملات اجتماعی است. این امر باعث شده تا کجرفتاران و مجرمین فرصت ارتکاب جرم داشته باشند، چراکه خط-ومشی شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری در این خیابان به‌درستی پیاده نشده و اکثر مواقع بروز ناهنجاری‌ها (سرقت، خشونت و امثال آن) در این خیابان یک امر عادی است.

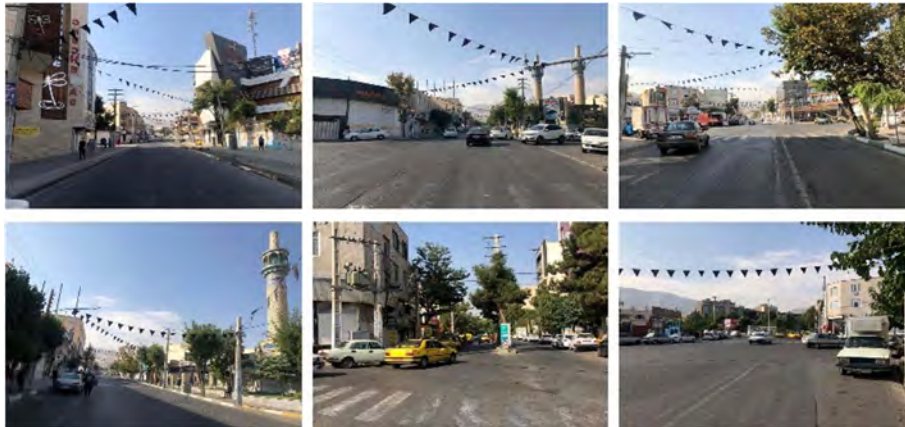

تصویر شماره (۱). موقعیت استان البرز در کشور، موقعیت رجایی‌شهر در استان؛ منبع. سایت

تصویر شماره (۲). موقعیت خیابان اصلی رجایی‌شهر کرج؛ منبع. نگارنده، طرح تفصیلی اخذ شده از شهرداری کرج، ۱۴۰۰.

تصویر شماره (۳). محدوده و مسیر پیاده خیابان اصلی منطقه رجایی شهر کرج؛ منبع. نگارنده، ۱۴۰۰ □

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی:

نظر به مشاهده‌ها و عکس‌برداری‌های انجام شده در محدوده پژوهش، از جداره‌ها، بوستان‌ها، بناهای تجاری و مسکونی در طول مسیر عابر پیاده، تنوع زیادی در طراحی محیطی و سیمای بناها مشاهده شد. خیابان به صورت شیب‌دار از جنوب به شمال بوده و در آن سینما (در ابتدای خیابان)، درمانگاه، انواع و اقسام مجتمع‌های تجاری، پارک، مسجد و نهایتاً در انتهای خیابان، منتهی به دانشگاه آزاد شهر کرج است. شهر کرج به دلیل مهاجرت اقوام مختلف به ایران کوچک معروف شده است؛ اما اثری از معماری ایرانی و طراحی محیطی مختص هر اقلیم و منطقه که باعث تعلق خاطر محیطی شود، در آن دیده نمی‌شود که شاید یکی از عوامل تأثیرگذار بر وقوع جرم این امر باشد. یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که (۴۸) درصد پاسخگویان زن و (۵۲) درصد مرد هستند. به لحاظ تواتر حضور از محدوده، (۶۲) درصد هر روز از محدوده استفاده می‌کردند، (۱۰) درصد هفته‌ای دو بار، (۲۳) درصد هر هفته و (۵) درصد هم هر ماه یکبار از محدوده استفاده می‌کنند. برای سنجش وضعیت سنی، دسته‌بندی سنی بر اساس مشاهده‌ها حضور افراد و میزان توانایی پاسخگویی به پرسش‌ها، به سه دسته طبقه‌بندی شدند؛ که در این بین، (۷۸)

درصد افراد بین (۲۰-۳۹)، (۱۸) درصد بین بازه (۴۰-۶۰) و (۴) درصد پاسخ‌دهندگان بالاتر از (۶۰) سال سن داشتند.

یافته‌های استنباطی

تحلیل رابطه بین متغیر وابسته کاهش جرم و متغیرهای مستقل (مؤلفه‌ها)

جدول شماره (۷). همبستگی بین متغیرها.

همبستگی بین متغیرها در مقوله مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی			
متغیر	جنسیت	ضریب همبستگی	سطح معناداری
آلودگی صوتی	زن	۰٫۳۹۸	۰٫۰۰۰
	مرد	۰٫۶۹۸	۰٫۰۰۵
آلودگی هوا	زن	۰٫۳۱۲	۰٫۰۱۶
	مرد	۰٫۵۲۱	۰٫۰۰۰
اغتشاش بصری	زن	۰٫۷۵۳	۰٫۰۰۰
	مرد	۰٫۳۶۶	۰٫۰۰۰
تراکم و ازدحام	زن	۰٫۸۱۲	۰٫۰۰۰
	مرد	۰٫۷۴۵	۰٫۰۰۰
مبلمان شهری	زن	۰٫۴۸۹	۰٫۰۰۰
	مرد	۰٫۶۵۵	۰٫۰۰۶۸
همبستگی بین متغیرها در مقوله طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم			
متغیر	جنسیت	ضریب همبستگی	سطح معناداری
قلمروگرایی	زن	۰٫۵۶۲	۰٫۰۰۰
	مرد	۰٫۷۴۵	۰٫۰۰۰
مراقبت و نظارت طبیعی	زن	۰٫۵۸۱	۰٫۰۰۰
	مرد	۰٫۵۱۱	۰٫۰۰۳۶
کنترل دسترسی ورود	زن	۰٫۳۷۴	۰٫۰۰۰
	مرد	۰٫۲۱۵	۰٫۰۰۰
تصویر و نگهداری از فضا	زن	۰٫۷۸۸	۰٫۰۰۰
	مرد	۰٫۷۱۵	۰٫۰۰۰
سخت کردن آماج جرم	زن	۰٫۱۱۱	۰٫۰۰۰
	مرد	۰٫۱۶۲	۰٫۰۰۰
فعالیت‌های حمایتی و پشتیبان	زن	۰٫۱۱۷	۰٫۰۰۰
	مرد	۰٫۱۱۵	۰٫۰۰۹۸

با توجه به جدول شماره (۷) که همبستگی بین متغیرها را نشان می‌دهد، بیشترین همبستگی در مقوله مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی مربوط به شاخص تراکم و ازدحام در زنان (۰٫۸۱۲) است. طبق نتایج جدول یادشده شاخص مبلمان شهری در مردها (سطح معناداری ۰٫۰۶۸) مؤثر نبوده و فرض صفر تأیید می‌شود ولی بر کاهش جرم در زنها مؤثر بوده و فرض صفر رد می‌شود. همچنین در متغیر طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم بیشترین همبستگی مربوط به شاخص تصویر و نگهداری از فضا در زنان (۰٫۷۸۸) است. طبق نتایج جدول یادشده شاخص فعالیت‌های حمایتی و پشتیبانی در مردها (سطح معناداری ۰٫۰۹۸) مؤثر نبوده و فرض صفر تأیید می‌شود ولی بر کاهش جرم در زنها مؤثر بوده و فرض صفر رد می‌شود.

پایایی پرسشنامه

در پژوهش حاضر از آلفای کرونباخ برای محاسبه هماهنگی درونی پرسشنامه استفاده شد. میزان پایایی طیف‌ها به شرح جدول شماره (۸) است. مطابق جدول مذکور، از آنجایی که ضریب آلفای کرونباخ (۰٫۷۶۴) است، آزمون از پایایی قابل قبولی برخوردار می‌باشد.

جدول شماره (۸). میزان پایایی پرسش‌های پرسشنامه.

Case Processing Summary			Reliability Statistics		
	N	%			
Case	Valid	۳۸۴	۱۰۰	تعداد پرسش‌ها	
	Excluded ^a	۰٫۰۰۰	۰٫۰۰۰		آلفای کرونباخ
	Total	۳۸۴	۱۰۰		
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure			۰٫۷۶۴	۳۸۴	

تحلیل چند متغیر داده‌ها

رگرسیون چند متغیره روش آماری است که برای تحلیل تأثیر جمعی و فردی دو یا چند متغیر مستقل بر روی تغییرات متغیر وابسته بکار می‌رود. در پژوهش حاضر، متغیر طراحی فضای شهری (متغیر ملاک یا وابسته) و متغیرهای

استرس محیطی و طراحی محیطی کاهنده جرم-«سی پی تی ای دی»- و جرم (متغیر مستقل) بوده است.

جدول شماره (۹). آمار توصیفی.

تعداد	انحراف معیار	میانگین
۳۸۴	۷,۱۲۳۲۱	۲۵,۱۱۲۱۳
۳۸۴	۱۱,۲۱۱۱۵	۵۸,۶۹۵۵۴
۳۸۴	۷,۵۱۲۱۴	۵۰,۳۲۱۷۸

در جدول شماره (۹) میانگین و انحراف معیار و تعداد داده‌های هر متغیر مشاهده می‌شود.

جدول شماره (۱۰). متغیرهای ورودی به مدل.

مدل	متغیر ورودی	متغیر حذفی	روش
۱	مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی	-	Stepwise Criteria: Probability-of- ;: Probability-of- ΔF -to-enter <= ۱۰۰.F-to-remove >=
۲	طراحی محیطی کاهنده جرم	-	Stepwise Criteria: Probability-of- ;: Probability-of- ΔF -to-enter <= ۱۰۰.F-to-remove >=

Dependent Variable: کاهش جرم

جدول شماره (۱۰) ترتیب اولویت متغیرهای مورد استفاده در مدل نشان داده شده است. همچنین در این رگرسیون از روش گام به گام استفاده شده و در گام دوم نتایج پیگیری شده است. در روش گام به گام، متغیری که بیشترین تأثیرگذاری را دارد، وارد مدل می‌شود و در گام اول، متغیر مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی و در گام دوم متغیر طراحی محیطی کاهنده جرم در معادله پیش‌بینی وارد شده است.

جدول شماره (۱۱). ضریب همبستگی بین متغیرهای وابسته.

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	^a .۰,۷۸۱	۰,۵۱۱	۰,۵۲۱	۲,۹۶۶۵۴
۲	^b .۰,۸۱۱	۰,۵۶۵	۰,۵۷۲	۲,۹۸۳۲۱

a. Predictors: (Constant), مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی

b. Predictors: (Constant), مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی، طراحی محیطی کاهنده جرم

در جدول شماره (۱۱) مقدار ضریب همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته نمایش داده شده است. مقدار ضریب همبستگی چندگانه (۰٫۸۱۱) گزارش شده؛ بنابراین بین متغیر مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی و طراحی محیطی کاهنده جرم «سی پی تی ای دی»، همبستگی قوی وجود دارد. مقدار ضریب تعیین تعدیل یافته (۰٫۵۱۱) گزارش شده است. این بدان معناست که متغیر مستقل (پیش‌بین) مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی به‌تنهایی (۰٫۵۱۱)، از کل واریانس، متغیر وابسته (ملاک) را تعیین می‌کند. همچنین در نهایت (۵۶٫۵) صدم درصد از داده‌ها توسط مدل رگرسیونی تبیین می‌شود که البته درصد بالایی است. برای بررسی مناسب بودن مدل رگرسیونی از آزمونی تحت عنوان «ای.ان.او. وی.ای» استفاده می‌شود که در جدول شماره (۱۱) آمده است.

جدول شماره (۱۲). مدل رگرسیونی «ای.ان.او. وی.ای».

	Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	.Sig
۱	Regression	۵۷۲٫۷۵۱	۱	۵۷۲٫۷۵۱	۲۲۸٫۵۶۴	^a ٫۰۰۰
	Residual	۴۸۹٫۸۹۹	۱۱۶	۴٫۳۲۹		
	Total	۱۰۶۲٫۶۵	۱۱۸			
۲	Regression	۵۸۴٫۷۵۲	۲	۳۴۳٫۳۹۹	۸۲٫۵۱۲	^c ٫۰۰۰
	Residual	۴۷۸٫۳۹۹	۱۱۷	۴٫۱۱۹		
	Total	۱۰۶۳٫۱۵۱	۱۱۹			

a. Dependent Variable: مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی

b. Predictors: (Constant), طراحی محیطی کاهنده جرم

c. Predictors: (Constant), کاهش جرم

جدول شماره (۱۲) نتیجه مناسب بودن مدل رگرسیونی را نمایش می‌دهد. با توجه به مقدار معنی‌داری این آزمون، در هر دو مدل (sig=۰٫۰۰۰) مناسب بودن مدل رگرسیون را می‌توان در سطح پنج درصد نتیجه گرفت؛ یعنی فرض صفر رد می‌شود.

جدول شماره (۱۳). برآورد مدل رگرسیونی.

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	۰,۳۸۸	۰,۹۷۴		۰,۴۲۱	۰,۸۳۳
۱ مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی	۰,۵۱۸	۰,۳۹	۰,۸۳۳	۱۲,۲۳۷	۰,۰۰۰
(Constant)	-۱,۸۱۴	۱,۳۱۲		-۱,۴۸۱	۰,۲۷۱
۲ مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی	۰,۳۵۵	۰,۴۶	۰,۶۵۵	۱۰,۱۲۳	۰,۰۰۰
طراحی محیطی کاهنده جرم	۰,۲۳۱	۰,۵۹	۰,۲۱	۲,۳۱۵	۰,۲۹۸

a. Dependent Variable: کاهش جرم

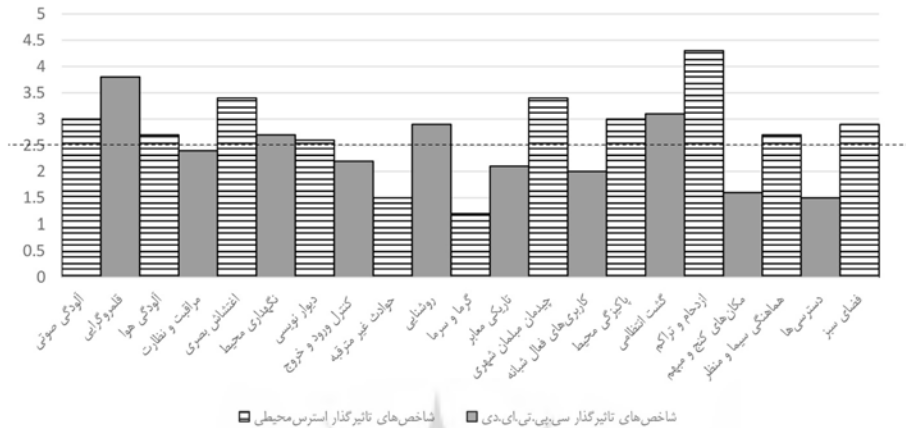
جدول شماره (۱۳) برآورد مدل رگرسیونی (ستون B)، مقدار استاندارد شده، مقدار t، میزان معنی داری آورده شده است. با استفاده از مدل دوم می توان نتیجه گرفت که مدل نهایی شامل مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی و طراحی محیطی کاهنده جرم است و با توجه به سطح معنی داری این متغیرها ($\text{Sig} < 0,05$) فرض صفر در سطح پنج درصد رد می شود و هر دو متغیر وارد مدل می شوند؛ بنابراین مدل نهایی عبارت است:

$$\text{کاهش جرم} = (0,231) \text{ طراحی محیطی کاهنده جرم} + (0,355) \text{ مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی} + (-1,814)$$

تفکیک افتراق معنایی و آزمون تی-تست

به منظور ارزیابی میزان تأثیر عوامل استرس زا محیطی-روان شناختی بر کاهش جرم از فن افتراق معنایی استفاده شد و در انتها نیز با آزمون تی-تست مورد سنجش قرار گرفت. گویه های کیفی پرسشنامه بر اساس طیف پنج تایی لیکرت مورد سنجش واقع شد. از این رو میانگین اعدادی که کمتر و بیشتر از میانه (۲/۵) هستند، با توجه به مثبت و منفی بودن هر گویه، مورد تحلیل قرار گرفتند. ارزیابی هریک از عوامل کالبدی پیشگیری از جرم و استرس زای

محیطی-روان‌شناختی بر میزان کاهش جرم بر اساس آزمون تی-تست به شرح نمودار شماره (۴) است.

نمودار شماره (۴). تأثیر عوامل مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی و طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم؛ منبع: نگارنده، ۱۴۰۰.

ارزیابی تأثیر شاخص‌های مربوط به متغیرهای مستقل جهت نیل به مقوله

کاهش جرم

بر اساس نمودار شماره (۴)، یافته‌ها نشان می‌دهد که میانگین کاهش جرم در عوامل کالبدی در مقوله طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم و همچنین میانگین کاهش جرم در عوامل تأثیرگذار مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی که از میان (۲/۵) بیشتر بوده، نشان از وضعیت نامطلوب آن عوامل است که می‌بایست در طراحی و برنامه‌ریزی شهری بدان توجه ویژه کرد.

نتیجه‌گیری

امنیت پیش‌زمینه یک اجتماع سالم و احساس امنیت بستر ساز توسعه جوامع انسانی است و سعادت یک اجتماع در گرو حفظ و بقاء امنیت و احساس ناشی از آن است. فضاهای شهری به‌عنوان بستر زندگی و فعالیت شهروندان باید بتوانند با توجه به شباهت‌ها و تفاوت‌های میان افراد و گروه‌های سنی و اجتماعی، جنسی، محیطی امن، سالم و پایدار و جذاب را برای همه افراد فراهم

کنند و به نیاز تمامی اقشار اجتماعی پاسخ مناسب بدهند و پاسخگوی حداقل نیازها باشند و به‌طور کامل محیط و مکان مطلوب را فراهم کنند. در این راستاست که وجود امنیت و احساس امنیت در محیط‌های شهری یکی از الزامات شهر امن محسوب می‌شود. در واقع افراد محیط‌هایی را برای سکونت انتخاب می‌کنند که بتوانند آسایش و انتظارات آنان را برآورده سازند، در غیر این صورت موجب نارضایتی سکونتی از آن محیط و تصمیم برای جابجایی به محیط مطلوب را آغاز می‌کنند؛ بنابراین می‌توان با طراحی درست شهری و توزیع عادلانه امکانات شهری از جمله مبلمان شهری، فضاهای پشتیبان و حمایتی و ایجاد فضاهایی امن برای گفتگو و گذران اوقات فراغت شهروندان در آن و محله‌ای کردن شهر برای جلوگیری از کم‌رنگ شدن قلمروگرایی در محله‌ها و از پی آن بالا رفتن نظارت غیررسمی ساکنین و مراقبت و نگهداری از محیط محله خود و دخالت دادن شهروندان در بهتر شدن شرایط در محله، محیطی با امنیت و آرامش بالا و دور از مزاحمت و بزهکاری و نهایتاً مطلوبیت مکانی را ایجاد کرد. با این رویکرد نوشتار حاضر به ارزیابی مؤلفه‌های مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی و اثرات آن بر کاهش جرائم در منطقه رجایی‌شهر کرج پرداخته و نتایج نشان داد که به‌واسطه توجه به شاخص‌های مؤلفه‌های مطلوبیت مکانی با رویکرد روانشناسانه محیطی (آلودگی صوتی، آلودگی هوا، اغتشاش بصری، تراکم و ازدحام، مبلمان شهری) در طراحی محیط شهری و همچنین توجه به مؤلفه‌های طراحی پیشگیرانه از جرم در طراحی شهری (قلمروگرایی، مراقبت و نظارت طبیعی، کنترل دسترسی ورود، تصویر و نگهداری از فضا، سخت کردن آماج جرم، فعالیت‌های حمایتی و پشتیبان) میزان رضایتمندی از محل سکونت نیز به مقدار قابل توجهی تحت تأثیر قرار گرفته است. این یافته منطبق بر اندیشه‌های پیشگیری جرم «اسکار نیومن» دیدگاه فضای مقاوم در برابر جرم (فضای قابل دفاع) منطبق است. به اعتقاد او فضاهای مقاوم در برابر جرم امکان مناسبی برای باز ساخت محیط مسکونی شهرها را فراهم می‌آورد تا بدین وسیله محیط امن و سالمی در شهرها برای زندگی ایجاد شود. وی عقیده داشت ایجاد

تغییرات فیزیکی در محیط جهت کاهش جرم (در اینجا منظور طراحی پیشگیرانه از جرم)، اغلب موجب واکنش از سوی مجرمین می‌شود. بدین صورت که بزهکاران مجبور به تغییر در رفتار خود یا تغییر محل ارتکاب جرم می‌شوند. همچنین در تطبیق یافته‌ها با پیشینه‌های معرفی شده پژوهش، در بعد روانشناسی محیطی، یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های داخلی، حاتمی (۱۳۹۵) و پاک‌نژاد و لطیفی (۱۳۹۷) از منظر الگوهای رفتاری و نیز با یافته‌های بوور و همکاران (۲۰۱۹) و فرودی و همکاران (۲۰۱۹) در پیشینه‌های خارجی تطابق دارد. در حیطه طراحی پیشگیرانه از جرم، یافته‌های حاضر با دستاوردهای چاره‌جو و حشمتی (۱۳۹۸) در پیشینه داخلی و پری و فنلی در پیشینه خارجی تطابق دارد؛ اما نوآوری پژوهش حاضر از آنجایی است که همپوشانی مقوله روانشناسی محیطی و طراحی پیشگیرانه از جرم در طراحی شهری، به صورت گسترده‌تری نسبت به پژوهش‌های یادشده انجام پذیرفته است. در این ارتباط آنچه از مطالعات میدانی محقق به دست آمد نشانگر این نکته بود که مهم‌ترین عامل برای وقوع بزه در محدوده مورد مطالعه، وجود مکان‌هایی است که نمی‌توان به صورت دقیق بر آن نظارت کرد و از میدان دید ساکنین دور است. همچنین نقاطی که در شب به شدت تاریک بوده و مکان‌هایی دور از دید را به وجود آورده و مؤید این فرضیه که «تاریکی جرم می‌آفریند» است. همچنین توجه به شرایطی که موجب داشتن دید مناسب از درون ساختمان‌ها با نورپردازی‌های بهتر می‌شود، به شکل مؤثری می‌تواند مراقبت‌های طبیعی معابر، خیابان‌ها و حریم اطراف منازل و ساختمان‌ها را افزایش داده، میزان جرم را کاهش دهد. بدون تردید، روشنایی، عامل اساسی در مناسب‌سازی محیط و همچنین تأمین رفاه و امنیت در محیط‌های انسان‌ساخت و زیبایی منظره آن در شب و روز است. در یک بررسی نهایی از تأثیر مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی در طراحی شهری و اثرات آن بر کاهش جرائم در منطقه رجایی‌شهر کرج، بررسی و تحلیل‌ها نشان داد که کاهش جرم رابطه مستقیمی با عوامل مؤثر روانشناسی محیطی در مطلوبیت مکانی و عوامل مؤثر در طراحی پیشگیرانه از جرم را دارد که در

طراحی فضای شهری می‌بایست به آن‌ها توجه ویژه کرد. در راستای یافته‌های پژوهش پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌دهد:

جدول شماره (۱۴). پیشنهادهای کاربردی در دو بُعد روانشناسی محیطی و طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم.

بُعد مطلوبیت مکانی از منظر روانشناسی محیطی	بُعد طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم
توجه و تأکید ویژه بر گسترش فضا و منظر و ارجاع به طبیعت. یکی از راهکارهای سریع برای اجرای این مهم که محقق در محیط کاری خود به‌دقت پیگیر اجرایی کردن آن است، الزام مالکینی که قصد ساخت بنای جدید را دارند، به کاشت درخت و توسعه فضای سبز در شهر با نظارت شهرداری در قبال کسر درصدی از هزینه پروانه ساخت است.	ایجاد محل‌های نشستن و استراحت برای افراد و ترویج استفاده مداوم از آن‌ها، سبب ایجاد احساس مثبتی از منطقه امن و سرزنده خواهد شد.
کنترل ازدحام و شلوغی از طریق طراحی محیطی در مکان‌های عمومی برای کاهش فشار روانی و استرس.	ایجاد کاربری‌های شبانه در نقاط جرم‌خیز همراه با گشت پلیس.
استفاده از طراحی منظر مناسب برای تعدیل آلودگی هوا، صوت و حفظ خط آسمان بر اساس هویت شهر و معماری منطقه در پلان و نما.	حفظ قلمرو و ایجاد خلوت شخصی و محیطی بنا به فضای موردنیاز که از طریق طراحی کالبدی.
آموزش، ترویج و ترغیب قشر جوان به سنت‌ها و ارزش‌های جامعه‌شناختی و فرهنگی هر منطقه برای جلوگیری از روی آوردن به موادمخدر و مشروبات الکلی.	کنترل دسترسی‌ها به‌صورت مکانیکی و ایجاد بار ذهنی در اینکه محیط تحت کنترل بوده به‌وسیله عوامل طراحی کالبدی (دیدگذر بودن) در فضای شهری.
شناسایی و انعکاس عوامل محیطی تأثیرگذار در هر اقلیم و محیط در کشور و انتقال آن به‌صورت سمبل و خط در طراحی شهری در محدوده مطالعه به دلیل کثرت قومیت‌ها که این امر باعث ایجاد ارق محیطی در فرد شود.	تأمین نور کافی در کنج‌ها، معابر، زیرگذرها، فضای پرت روگذرها با توجه به طراحی کالبدی شهری.
استفاده از نور، رنگ و مناسب‌سازی سیما و منظر شهری و مصالح مناسب محیط برای جلوگیری از اغتشاش بصری در جهت ایجاد شهری زنده در تمامی ساعات شبانه‌روز.	نظارت و نگهداری المان‌ها و مبلمان شهری برای حفظ ظاهر زیبا و تأکید بر اینکه فضای مورد استفاده دائماً تحت نظارت و نگهداری است.

منابع

- آزاده، سید رضا؛ محمدی، جمال؛ نشاط دوست، حمید طاهر (۱۳۹۹). «تحلیل ارتباط بین کیفیت کالبدی محیط‌های شهری و استرس درک شده شهروندان، نمونه موردی: کلان‌شهر اصفهان». نشریه علمی مطالعات شهری، ۱۰ (۳۷)، صص ۹۹-۱۱۲. قابل بازیابی از: DOI: 10.34785/J011.2021.954.
- اسدپور، علی (۱۳۹۲). «راهبردهای توصیفی در پژوهش منظر». فصلنامه منظر، ۵ (۲۲)، صص ۲۲-۲۵. قابل بازیابی از: http://www.manzar-sj.com/article_2915.html.
- بهرام‌پور، عطیه؛ ملک افضلی، علی اصغر (۱۳۹۷). «نقش مؤلفه ایمنی و امنیت فضاهای شهری در حضورپذیری کودکان، مطالعه موردی: محله فاطمی در منطقه ۶ تهران». فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۹ (۳۳)، صص ۳۹-۴۹. قابل بازیابی از: <http://iic.icas.ir/image/Journal/Article/No33/4.pdf>.
- پاکزاد، جهانشاه؛ بزرگ، حمیده (۱۳۹۷). «الفبای روانشناسی محیط برای طراحان». چاپ ششم. تهران: انتشارات آرمان شهر.
- پاک‌نژاد، نوید؛ لطیفی، غلامرضا (۱۳۹۷). «ارزیابی تأثیرات مؤلفه‌های محیطی بر شکل‌گیری الگوهای رفتاری در فضاهای شهری (از نظر تا عمل: مطالعه میدان تجریش)». ماهنامه باغ نظر، ۱۵ (۶۹)، صص ۵۱-۶۶. قابل بازیابی از: DOI: 10.22034/bagh.2019.82313.
- پورحسن، آرزو؛ باقری، سیده مرضیه؛ حسینی، سید باقر؛ پرویزی، رضا (۱۳۹۵). «بررسی طراحی فضای شهری بر کاهش استرس و خشونت افراد در رانندگی (نمونه موردی: شهر لاهیجان)». چهارمین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری، تهران. ایران.
- جنگجو، شهرام؛ سعیده زرابادی، زهراسادات؛ زیاری، یوسفعلی؛ بندرآباد، علیرضا (۱۳۹۸). «تبیین الگویی از راه‌یابی در شهر با رویکرد روانشناسی محیطی (مطالعه موردی: ۱۱ محور پیاده‌مدار شهر تهران)». فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۱ (۴)، صص ۵۶۱-۵۷۹. قابل بازیابی از: http://geography.journals.iau-garmsar.ac.ir/article_667943.html.
- حاتمی، مژگان (۱۳۹۵). «کاربست علم روانشناسی محیطی در معماری و طراحی شهری با تأکید بر اصول و معیارهای طراحی مجتمع‌های مسکونی». نشریه مدیریت شهری، ۱۵ (۴۲)، صص ۱۵۳-۱۷۸. قابل بازیابی از: http://ijurm.imo.org.ir/browse.php?mag_id=22&slc_lang=fa&sid=1.
- حسینی غیاثوند، ابوالفضل. کربلایی ذبیحی، حسین (۱۳۹۵). «ارائه مدل تحلیلی به‌منظور پیشگیری از وقوع جرم (سرقت) از ساختمان‌های مسکونی با توجه به رویکرد پیشگیری از وقوع جرم از طریق

- طراحی (CPTED)، نمونه موردی: منطقه ۱ شهرداری قزوین». فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، ۷ (۴۷)، صص ۱۳۹-۱۷۹. قابل بازیابی از:
http://sss.jrl.police.ir/article_12005_861941aed281cf8f7e07e54afeb760b0.pdf.
- چاره‌جو، فرزین؛ حشمتی، سمیه (۱۳۹۸). «تأثیر کیفیت‌های محیط بر امنیت ادراک‌شده ساکنان با تأکید بر مؤلفه‌های نسل اول و دوم طراحی پیشگیرانه از جرم». نشریه پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۷ (۲۲)، صص ۸۳-۱۰۰. قابل بازیابی از:
 DOI: 10.22108/SSOSS.2019.115637.1377.
- درستان، رضا؛ محمدی، امیر؛ جباری، مسعود؛ ناصرخاکی، محمدمبین (۱۴۰۰). «ارزیابی مؤلفه‌های جامعه‌شناختی احساس امنیت (با تأکید بر خرده‌فرهنگ‌ها) با رویکرد کاهش جرم در طراحی شهری (نمونه موردی: خیابان اصلی منطقه رجایی‌شهر کرج)». مطالعات امنیت اجتماعی، ۱۲ (۶۶)، صص ۲۰۱-۲۲۹. قابل بازیابی از:
http://sss.jrl.police.ir/article_96575_e0e9f5b53eb6cdb58bdc5faa4904e95a.pdf.
- درستان، رضا؛ ذبیحی، حسین؛ اصغرزاده، علی؛ گرجی پشته، مرضیه (۱۳۹۹). «ارزیابی مؤلفه‌های جامعه‌شناختی (با تکیه بر مفهوم گسست نسلی) مؤثر در طراحی محیطی با رویکرد پیشگیری از جرم (نمونه موردی: خیابان اصلی رجایی‌شهر کرج)». فصلنامه جغرافیای انتظامی، ۸ (۳۲)، صص ۳۱-۵۸. قابل بازیابی از:
http://pogra.jrl.police.ir/article_95359_95ad319b02a340a69603245afe4544c8.pdf.
- رجبی، آریتا (۱۳۹۴). «کاربرد نظریه CPTED در کاهش جرائم شهری». فصلنامه آمایش محیط، ۱۰ (۳۸)، صص ۲۷-۴۶. قابل بازیابی از:
http://ebtp.malayeriau.ac.ir/article_536889.html
- رحمت، رضا (۱۳۸۵). «نقش طراحی محیطی در پیشگیری از جرم». فصلنامه علمی-پژوهشی گواه، ۵ (۸ و ۹)، صص ۷۷-۸۳. قابل بازیابی از:
<https://ensani.ir/fa/article/journal-number/22847>.
- رزاقی، حبیب‌الله؛ زیاری، کرامت‌الله؛ سعیدی رضوانی، نوید (۱۳۹۰). «مدل چندهسته‌ای و چندمرکزی شهر و کلان‌شهری، از نظریه تا عمل (مورد شهر کرج)». فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، ۲۶ (۱۰۲)، صص ۷۳-۱۰۰. قابل بازیابی از:
https://journals.ui.ac.ir/article_17902.html.
- زنگی‌آبادی، علی؛ رحیمی‌نادر، حسین (۱۳۸۹). «تحلیل فضایی جرم در شهر کرج». فصلنامه حقوق؛ مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۴۰ (۲)، صص ۱۷۹-۱۹۸. قابل بازیابی از:
https://jllq.ut.ac.ir/article_21611.html
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان البرز (۱۳۹۵). «البرز از نگاه سرشماری نفوس و مسکن (۱۳۹۵)». درگاه ملی آمار.

- سیگل، سیدنی (۱۳۸۳). «آمار غیر پارامتری برای علوم رفتاری در طراحی محیط؛ ترجمه: علیرضا عینی‌فر». تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- شکوری اصل، شیده (۱۳۹۵). «شناسایی ویژگی‌های محیطی تأثیرگذار بر احساس امنیت بانوان در فضاهای شهری، نمونه موردی: محلات مخصوص و سلامت، منطقه ۱۱ شهر تهران». فصلنامه مطالعات شهری، ۶ (۲۱)، صص ۷۶-۹۱. قابل بازیابی از: http://urbstudies.uok.ac.ir/article_46004_d7af250bc740d49ee3af0b927172e2a5.pdf.
- شمس‌اسفندآباد، حسن (۱۳۹۶). «روانشناسی محیط، چاپ دوم». تهران: نشر سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت)، مرکز پژوهش و توسعه علوم انسانی.
- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۸). «نقش شهرسازی در پیشگیری از رفتارهای ناهنجار شهری». نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی، ۱ (۳۹)، صص ۱۲۷-۱۳۴. قابل بازیابی از: https://jfaup.ut.ac.ir/article_68328.html.
- کلانتری خلیل‌آباد، حسین؛ اردلانی، روناک؛ عطیه پور، احمد (۱۳۹۲). «برنامه‌ریزی فضاهای امن شهری مبتنی بر تفکیک جنسیتی با رویکرد «سی‌پی‌تی‌ای‌دی»». نمونه موردی: محله فرهنگیان، شهر بناب». فصلنامه شهر ایرانی اسلامی، ۳ (۱۲)، صص ۱۵-۲۵. قابل بازیابی از: <http://iic.icas.ir/image/Journal/Article/No12/2.pdf>.
- کلانتری، محسن، بیرامی، ابوذر (۱۳۹۰). «طراحی شهری و پیشگیری بزهکاری (راهنمای مرجع)». تهران: نشر آذر کلک.
- مطلبی، قاسم (۱۳۸۰). «روانشناسی محیطی دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری». نشریه هنرهای زیبا، دوره (۱۰)، صص ۵۲-۶۷. قابل بازیابی از: https://journals.ut.ac.ir/article_13628.html.
- موسویان خراسانی، سیدحسین؛ وقار سیدین، سید ابوالفضل؛ زارعی، بهاره؛ شفیع، فرزانه (۱۳۹۸). «ارتباط حمایت اجتماعی ادراک‌شده با استرس آسیب‌زای ثانویه و استرس ادراک‌شده در پرستاران». فصلنامه پرستار و پزشک در رزم، ۵ (۲)، صص ۶۸-۸۰. قابل بازیابی از: http://sjnmp.muk.ac.ir/article-fa266_1.htm.
- مویدفر، سعیده؛ رضایی، حجت؛ فاطمی، مهران (۱۳۹۸). «تحلیلی بر پراکنش فضایی احساس امنیت در استان یزد با استفاده از الگوی ویکور». پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۱۳ (۱)، صص ۱-۲۸. قابل بازیابی از: [Doi: 10.22108/ssoss.2019.116929.1398](https://doi.org/10.22108/ssoss.2019.116929.1398).
- نظم‌فر، حسین؛ علوی، سعیده؛ عشقی چهاربرج، علی (۱۳۹۷). «ارزیابی امنیت در فضاهای عمومی شهری، نمونه موردی: پارک‌های شهر تهران». فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۲ (۲)، صص ۱۳۳-۱۶۵. قابل بازیابی از: <https://hsmpp.modares.ac.ir/article-21-15332-fa.pdf>

- Bell, Paul A., Greene, Thomas C., Fisher, Jeffery D., Baum, Andrew. (2005). *Environmental Psychology*. (Fifth ed.). Earl McPeck
- Boustras, Georgios. Waring, Alan. (2020). Towards a Reconceptualization of Safety and Security, Their Interactions, and Policy Requirements in a 21st Century Context, *Safety Science*. Volume 132, 1-14. DOI: 10.1016/j.jort.2018.11.002.
- Bower, I., Tucker, R., Enticott, P.G. (2019). Impact of built environment design on emotion measured via neurophysiological correlates and subjective indicators: A systematic review. *Journal of Environmental Psychology*, 66, 1-11.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2019.101344>.
- Burkhardt, Jesse., Bayham, Jude., Wilson, Ander Carter, Ellison., D. Berman, Jesse. O'Dell, Katelyn. Ford, Bonne., V. Fischer, Emily., R. Pierce. Jeffrey. (2019). The effect of pollution on crime: Evidence from data on particulate matter and ozone. Received from:
<https://doi.org/10.1016/j.jeem.2019.102267>.
- Capasso da Silva, D., Nelson Rodrigues da Silva, A. (2019). Sustainable Modes and Violence: Perceived Safety and Exposure to Crimes on Trips to and From a Brazilian University Campus. *Transport & Health*, 16, 2-3.
<https://doi.org/10.1016/j.jth.2019.100817>.
- Chan, I. Y., & Liu, A. M. (2018). Effects of neighborhood building density, height, greenspace, and cleanliness on indoor environment and health of building occupants. *Building and environment*, 145, 213-222. Received from:
doi.org/10.1016/j.buildenv.2018.06.028.
- DeSantis, A., Troxel, W. M., Beckman, R., Ghosh-Dastidar, B., Hunter, G. P., Hale, L., Buysse, D. J., & Dubowitz, T. (2016). Is the association between neighborhood characteristics and sleep quality mediated by psychological distress? An analysis of perceived and objective measures of 2 Pittsburgh neighborhoods. *Sleep Health*, 2(4), 277-282. Received from:
doi.org/10.1016/j.sleh.2016.08.001.
- Duran, Fazeelat, Jessica Woodhams & Darren Bishopp(2019), An Interview Study of the Experiences of Police Officers in Regard to Psychological Contract and Wellbeing, *Journal of Police and Criminal Psychology* (2019) 34:184-198.
DOI:10.1007/s11896-018-9275-z
- Foroudi, M.D., Balmer, J.M.T., Chen, W., Foroudi, P. (2019). Explicating place identity attitudes, place architecture attitudes, and identification triad theory. *Journal of Business Research*, 109, 321-336.
<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.12.010>.
- Ivaskevics, Krisztián & Louise Almond(2020), Predicting the criminal record of Hungarian homicide offenders from crime scene behaviours, *Journal of Psychology, Crime & Law* Volume 26, 2020 - Issue 1.
doi.org/10.1080/1068316X.2019.1611831
- Knöll, M., Li, Y., Neuheuser, K., & Rudolph-Cleff, A. (2015). Using space syntax to analyse stress ratings of open public spaces. *Proceedings of the 10th International Space Syntax Symposium*, London, UK.

- Kuo, F. E. (2011). Parks and Other Green Environments: 'Essential Components of a Healthy Human Habitat'. *Australasian Parks and Leisure*, 14(1), 10-12.
- Monchuk, L. and R. Armitage (2010). "1999 to 2009: Re-Evaluating Secured by Design (SBD) Housing in West Yorkshire".
- Odufuwa, Bashir. Badiora, Adewumi. Olaleye, Daniel. & Peter A. Akinlotan. (2018). Perceived personal safety in built environment facilities: A Nigerian case study of urban recreation sites. *Outdoor Recreation and Tourism*, 25, 24-35.
DOI: 10.1016/j.jort.2018.11.002.
- Perry, Marianna A. & Fennelly, Lawrence J. 2020. Encompassing effective CPTED solutions in 2020 and beyond: concepts and strategies. *Handbook of Loss Prevention and Crime Prevention (Sixth Edition)*. Received from:
DOI.org/10.1016/B978-0-12-817273-5.00007-7.
- Pflanz, S, Sonnek S. Work stress in the military: Prevalence, causes and relationship to emotional health. *MilMed.* (2002); 167(11):877-82.
- Rhodes JE, Smith BJ. (2000). Combat stress. *Marine Corps*. 7:4-16.
- Satcher, D., Okafor, M., & Dill, L. J. (2012). Impact of the built environment on mental and sexual health: Policy implications and recommendations. *International Scholarly Research Notices*, 2012.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی